

ENCYKLOPEDIE ZONER PRESS

PIŠTE SPRÁVNĚ ČESKY

PORADNA
ŠÍLENÝCH
KOREKTORŮ

DALIBOR BEHÚN
PETR BEHÚN

Tiráž

Pište správně česky – poradna šílených korektorů (nové, rozšířené vydání)

Dalibor Behún, Petr Behún

Copyright © ZONER software, a.s. E-kniha vyšla v roce 2016. Všechna práva vyhrazena.

ZRE1510-MOBI. ISBN: 978-80-7413-330-5 (MOBI)

ZRE1510-EPUB. ISBN: 978-80-7413-331-2 (ePub)

Šéfredaktor: Ing. Pavel Kristián; odpovědný redaktor: Miroslav Kučera; © Obálka: Mgr. Petr Bernát (obrázek na obálce © dollarphotoclub.com, #76549663)

Žádná část této publikace nesmí být reprodukována ani distribuována žádným způsobem ani prostředkem, ani reprodukována v databázi či na jiném záznamovém prostředku či v jiném systému bez výslovného svolení vydavatele s výjimkou zveřejnění krátkých částí textu pro potřeby recenzí.

Dotazy týkající se distribuce směřujte na: Zoner Press, ZONER software, a.s., Nové sady 18, 602 00 Brno, tel.: 532 190 883, e-mail: knihy@zoner.cz, web: www.zonerpress.cz.

**Pište správně česky – poradna šílených korektorů
(nové, rozšířené vydání)**

Dalibor Behún, Petr Behún

Obsah

Úvod

Část I – Jak psát správně aneb Pravopisně-gramatický výlet pro otrlé

Kapitola 1: Vlastní jména pod lupou

Kapitola 2: Jak se popasovat s přídavnými jmény

Kapitola 3: Psaní velkých písmen

Kapitola 4: Psaní zkratk a značek

Kapitola 5: Zaměřeno na zájmena

Kapitola 6: Člověk versus psaní číslovek

Kapitola 7: Správné psaní „s“ a „z“

Kapitola 8: Jak vyzrát na přechodníky

Kapitola 9: O správném stupňování

Kapitola 10: Jak nám čeština dává na výběr

Kapitola 11: Nerovný boj s čárkami

Kapitola 12: Oříšky v našem slovníku

Část II – Jak psát čtivě aneb Několik slov o stylistice

Kapitola 13: Nepřirozené vyjadřování

Kapitola 14: Jazyk spisovný, hovorová a obecná čeština

Kapitola 15: Uvržení do vazby?

Kapitola 16: Stavba vět

Kapitola 17: Vylepšení nikoli kosmetická

Část III – Jak psát hezky aneb Základy typografie

Kapitola 18: Plná hrst znamének

Kapitola 19: Závorky a uvozovky

Kapitola 20: Kdy (ne)používat mezerník

Kapitola 21: Zásady správného dělení a sazby

Část IV – Jak psát s chutí aneb Degustační menu jazykových zajímavostí

Kapitola 22: Co je v češtině nového

Kapitola 23: Fascinující svět jazyků

Kapitola 24: Historie a současnost češtiny

Kapitola 25: Knihovna šíleného korektora

Kapitola 26: Čeština na internetu

Kapitola 27: Jak se stát korektorem

Kapitola 28: Korektura z pohledu klienta

Kapitola 29: Jak psát oficiální korespondenci

Kapitola 30: Jak se vyhnout zbytečným chybám

Použitá literatura

Úvod

Úvod k rozšířenému vydání

Milí čtenáři,

možná to bude znít jako fráze, ale když jsme v roce 2009 sepisovali první „Poradnu šílených korektorů“, příliš jsme si od toho neslibovali. Brali jsme to jako zajímavou zkušenost a jenom jsme tiše doufali, že ani případný ekonomický neúspěch našeho díla nepřivede nakladatelství Zoner Press na buben.

K našemu překvapení to tak hrozné nebylo. Knihu si kromě našich rodičů a nejvěrnějších kamarádů zřejmě zakoupilo také několik dalších čtenářů, protože se nakonec dočkala i dvou dotisků. Pravda, žádnou knižní cenu ani doložku ministerstva školství jsme nezískali, ale ohlasy těch, kdo se rozhodli do našeho spisku investovat, byly veskrze pozitivní.

Přesto jsme se zpočátku jakémukoli pokračování své spisovatelské kariéry zuby nehty bránili. Zdálo se nám, že máme-li zůstat věrní svému původnímu záměru – tedy nepsat odbornou publikaci, ale spíš praktickou a jednoduchou rukověť –, mnoho témat už nám nezbyvá.

Grafomanie ale nakonec přece jenom zvítězila (stejně jako setrvalý tlak vydavatele). Shodli jsme se, že i když na plnohodnotný druhý díl bychom si opravdu netroufli, mohli bychom stávající knížku alespoň doplnit a poupravit.

Přestože ale Poradna trochu nakynula, náš cíl zůstává pořád stejný: Nechceme vás nudit. V případě, že si naši knížku omylem přibalíte na dovolenou místo své oblíbené detektivky, přáli bychom si, aby to pro vás nebyla taková tragédie, jako kdybyste si přibalili matematicko-fyzikální tabulky.

Řečeno jazykem obrazným, pokud bychom *Slovník spisovné češtiny* a *Pravidla českého pravopisu* připodobnili k hovězí svíčkové, chtěli bychom, aby naše Poradna byla steakem propečeným na medium rare.

Za těch šest let od vydání první Poradny se leccos událo. Korytem Vltavy, kterou jsme oba odkojení, proteklo zase pár kubíků vody, polovina našeho autorského dua pomocí nedělené stravy a důsledně uplatňovaných zásad sedavého způsobu života zapracovala na své fyziognomii a oba jsme zase o něco šílenější. Za zmínku ale stojí i některé události na poli jazykovědy. Zajímá vás, které to byly? V tom případě vám

doporučujeme 22. kapitolu nazvanou „Co je v češtině nového“, kterou najdete ve 4. části naší knihy.

Mimochodem, celá 4. část je v podstatě nová. Kromě již zmíněných aktualit z posledních let v ní najdete odpověď na řadu zásadních otázek, které vám určitě už dlouho nedávají spát. Jen namátkou: Jak mám správně napsat oficiální dopis nebo e-mail? Čím se vyznačuje dobrý korektor? Co je to Český národní korpus? Co mám udělat z pozice klienta, aby spolupráce s korektorem probíhala k oboustranné (a zejména mé) spokojenosti?

Ano, na to všechno se můžete těšit, pokud právě teď odoláte pokušení a naše dílo neodložíte. Zvládli jste to? V tom případě se zhluboka nadechněte, jdeme na to.

Vaši šílení korektoři

Rychlý test znalostí

Jednou ze zajímavých novinek v tomto novém a rozšířeném vydání „Poradny šílených korektorů“ je rychlý test znalostí, který najdete vždy na konci kapitol 1–21. Můžete si tak snadno otestovat, jak dobře (nebo špatně) jste pochopili problematiku dané kapitoly. Správné odpovědi na všechny testové otázky pak naleznete ke konci knihy.

Pokud nechcete psát své odpovědi přímo do vlastního knižního výtisku, nachystali jsme pro vás samostatnou PDF verzi těchto otázek. Dokument pak stačí jen vytisknout na tiskárně. Soubor stahujte zde:

- www.zonerpress.cz/download/zrk1510-otazky.zip

Část I

Jak psát správně aneb Pravopisně-gramatický výlet pro otrlé

Může se to jevit jako do nebe volající nespravedlnost, ale je to tak. Schopnost správně se vyjadřovat, zejména písemnou formou, je pro řadu Čechů jedním z hlavních měřítek, podle nichž posuzují vzdělání a celkovou úroveň druhých lidí. Člověk může být špičkový programátor, na slovo vzatý odborník přes ekonomiku či marketing nebo veleúspěšný prodejce, ale pokud ve svých dopisech, e-mailech a dalších psaných projevech seká hrubky jako Baťa cvičky, jen těžko se bude zbavovat nálepky primitiva.

Platí tu podobný princip jako u oblečení. Jakkoli šatstvo samo o sobě nevypovídá o kvalitách osoby v něm navlečené, je určitým prvním signálem, který okolí zachytí a vyhodnotí. Pokud se někdo hrdě vypraví do společnosti oděn v umaštěných teplácích a děravém tílku s fleky od guláše, bude do všech světových stran vysílat nepřeslechnutelnou zprávu „Jsem buran“, aniž by se musel obtěžovat s jakýmkoli verbálním projevem. A podobně pokud někdo dává ve svých „veřejných“ písemných projevech najevo okázalé pohrdání veškerými pravopisnými a gramatickými zákonitostmi, vybuduje si bez větší námahy stejnou pověst.

Dost ovšem bylo mentorování. V první části naší knížky se dozvíte, jak úspěšně zdolat nejčastější nástrahy, s nimiž se v jazyce českém můžete setkat. Dočtete se, kde psát velká písmena, jak se správně rozhodovat mezi „s“ a „z“ v předložkách a předponách, jak ztratit respekt z obávaného strašáka jménem čárky nebo jak správně stupňovat přídavná jména.

A začneme hned pěkně zostra...

Kapitola 1:

Vlastní jména pod lupou

Vlastní jména (pokud chcete být za intelektuála, použijte latinský termín *propria*) se od jmen obecných (apelativa) liší tím, že vyjímají určitou konkrétní osobu, zvíře či věc ze skupiny jiných podobných jednotlivostí. Jméno *Drahokoupil* tak odlišuje určitou osobu od osob jiných, jméno *Žeryk* může určit konkrétního psa, jméno *Vltava* se vztahuje ke konkrétní řece. (Byť tato identifikace nemusí být zcela stoprocentní.)

Co jsou to vlastní jména

Vlastní jména jsou buď tvořena jediným podstatným jménem, anebo jsou dále rozvíta například jménem přídavným (*Nový Bydžov*, *Vysoké Tatry*, *Hrubý Jeseník*). Mohou označovat jednak **živé bytosti**, jednak bytosti tak pojaté:

- konkrétní jednotlivce (*Karel Matěj Čapek-Chod*)
- příslušníky rodů a rodin (*Habsburkové*, *Novákovi*)
- příslušníky národů a kmenů (*Čech*, *Slovan*)
- obyvatelé měst a dalších míst pojmenovaných vlastním jménem (*Pražan*, *Mart'an*)
- postavy náboženské, mytologické či pohádkové (*Zeus*, *děd Vševěd*)
- zvířata (*pes Montmorency*, *kocour Garfield*)

Kromě toho však mohou pojmenovávat také **věci neživé**:

- nebeská tělesa (*Merkur*, *Velký vůz*)
- světadíly, státy a oblasti (*Evropa*, *Česká republika*, *Divoký západ*)
- útvary zemského povrchu (*Kamčatka*, *Říp*)
- vodstva (*Tichý oceán*, *Divoká Orlice*)
- obce, ulice, stavby a podobně (*Žamberk*, *Vratislavova*, *Křivoklát*)

Dále se používají k identifikaci konkrétních institucí (*Severoatlantická aliance*, *Evropská unie*), dokumentů a dalších významných děl (*Zlatá bula sicilská*, *Dáma s hranostajem*) nebo významných událostí včetně svátků (*Velká francouzská revoluce*, *Velikonoce*).

Z početné množiny vlastních jmen si vybereme dvě kategorie, na které se zaměříme podrobněji – budou to jména osobní (antroponyma) a jména zeměpisná (toponyma).

Osobní jména

Začínáme oslovením

Jedním z nejrozšířenějších (a zároveň ve většině případů nejsnáze odstranitelných) nedostatků v oblasti osobních jmen je absence **vokativu neboli pátého pádu** (ano, toho známého „oslovujeme, voláme“) na místech, kde by jej bylo záhodno.

Tvary jako *Jirko*, *Jardo*, *Karle*, *Lucko*, *Aničko* používáme zpravidla zcela automaticky a tvary prvního pádu (*pojď sem*, *Karel*) by nám zřejmě přišly nepatřičné – snad s výjimkou vojenského žargonu (*Novák, nástup!*). Kde se na pátý pád nejčastěji zapomíná, jsou formulace typu *Dobrý den, pane...* nebo *Vážený pane...* Kromě správné varianty *Dobrý den, pane Nováku* se můžeme zhusta setkat i s podobou *Dobrý den, pane Novák*.

Těžko říct, proč onen nešťastný vokativ upadl v nemilost. Jedním z důvodů může být fáma, že první pád v oslovení se už zabydlel v prostředí spisovného jazyka, a že jsou tedy obě varianty (1. i 5. pád) rovnocenné. Není tomu tak. Pokud vám záleží na kultivovanosti vašeho projevu, vokativní forma oslovení by měla jednoznačně patřit do vašeho „arzenálu“.

Dalším pravděpodobným důvodem, proč se pátý pád tu a tam opomíjí, je skutečnost, že vytvořit jeho správný tvar někdy není úplně jednoduché. Mám například svého obchodního partnera oslovit *pane Němče*, nebo *Němci*? *Langře*, nebo *Langre*? *Ševče*, nebo *Šveci*? (Mimochodem, v uvedených příkladech jsou možné obě varianty a používaný tvar často vychází spíše z rodinné tradice.)

Přes uvedené komplikace musíme konstatovat, že pátý pád do spisovného jazyka zkrátka patří a je užitečné si na jeho používání zvyknout. Svým korektorům určitě ušetříte nejen zásah...

Chystám se k panu Petru Novákovi

Už se vám někdy stalo, že jste se v dopise nebo e-mailu potřebovali zmínit třeba o „panu inženýrovi Josefovi Čermákovi“ a přišlo vám to trochu

„nečeské“? Pokud ano, s největší pravděpodobností se ozval váš vytríbený jazykocit.

Nejprve drobná poznámka k tvarosloví: Podstatná jména rodu mužského životného skloňovaná podle vzorů „pán“, „muž“ a „soudce“ mají ve 3. a 6. pádě jednotného čísla dvojí koncovky (*muži/mužovi, pánu/pánovi, soudci/soudcovi*, ale také *prezidentu/prezidentovi, Petru/Petrovi, Ondřeji/Ondřejovi*). O tom, zda zvolíme tu, či onu variantu, rozhoduje hned několik činitelů, nás ale bude zajímat pouze jediný.

Zásada totiž zní takto: **V žádném případě by dva dlouhé tvary (s koncovkou -ovi) neměly stát za sebou.** U složených výrazů se dlouhý tvar dává na konec a zbývající tvary jsou buď všechny krátké, anebo se střídají s dlouhými.

Řečí příkladů:

- Četl jsem o *Václavovi*. (V pořádku.)
- Četl jsem o *Václavovi Havlovi*. (Chyba; správně je: o *Václavu Havlovi*.)
- Četl jsem o prezidentu *Václavu Havlovi*. (V pořádku; stejně jako formulace: o *prezidentovi Václavu Havlovi*.)

Nohavica, bez Nohavici (nebo bez Nohavicy?)

Se skloňováním českých osobních jmen většinou problémy nejsou – *Novák*, bez *Nováka*, *Černý*, bez *Černého*, *Hrubeš*, bez *Hrubeše*... I tady ale nacházíme výjimky potvrzující pravidlo. Jednou z nich jsou jména, která mají před koncovkou „-a“ měkkou souhlásku (ž, š, č, ř, c, j). Patří sem například příjmení *Nohavica*, *Lasica*, *Pavlica* nebo třeba *Váša*.

S běžnými vzory mužského rodu („pán“, „hrad“, „muž“, „stroj“, „předseda“, „soudce“) tady nevystačíme. Využijeme sice vzor „předseda“, ale musíme si vypomoci podvzorem „paňáca“ (či „rikša“), podle kterého se výše uvedená jména skloňují. Vzor „předseda“ má totiž jako koncovku druhého pádu písmeno ypsilon, které ale v češtině neklademe za měkké souhlásky. Ypsilon se zde mění na měkké „i“. Inkriminovaný druhý pád má tedy podobu: (bez) *Nohavici*, *Lasici*, *Pavlici*, *Váši*. S tímto modelem se můžete setkat také u některých křestních jmen – viz například *Ríša*, bez *Ríši* (nikoli bez *Ríšy*).

- Rád poslouchá písničky Jarka Nohavici.

Mikuláš Koperník, Kryštof Kolumbus, Paul Gauguin... aneb Pravopis osobních jmen přejatých

Napadlo vás někdy, proč jsme na jedné straně směle počestili jméno královny Alžběty II. a prince Filipa a na straně druhé zůstal princ Charles stále princem Charlesem? Čím se řídí přepis jmen z ruštiny, ukrajinštiny, čínštiny a dalších jazyků? A jak se vypořádat se jmény typu Lech Wałęsa, když se nám zrovna nedaří je zapsat i se všemi těmi pro Čecha prapodivnými znaky?

Obecné zásady pro pravopis „cizokrajných“ osobních jmen jsou následující:

1. U jmen, která pocházejí z jazyků, jež **používají latinku**, zpravidla volíme pravopis původní (*Barack Obama, Paul Gauguin, William Shakespeare*). Pokud dané jméno obsahuje písmeno, které z nějakého důvodu nejsme schopni zapsat (ñ, è, ł), můžeme dané písmeno nahradit buď českým znakem s nejvyšší zvukovou podobností (*Luis Buñuel* – místo *Luis Buñuel*), nebo zkrátka stejným písmenem bez rozlišovacího znaménka (*Louis de Funes* – místo *Louis de Funès*).

2. Některá jména historických osobností mají svou ustálenou **počestěnou podobu** (*Kryštof Kolumbus, Mikuláš Koperník, Jan Vítězslav*). Často to platí o jménech panovníků, světců či vysokých církevních představitelů (*Ludvík XVI., František Josef I., Alžběta II., Jana z Arku, Jan Pavel II.*). Žádnou striktní zákonitost v tom, proč se to které jméno počestilo a proč jiné nikoli, se nám nepodařilo odhalit. Každopádně bývá nejlepší rozhodovat se pro použití té či oné varianty podle všeobecného úzu, tedy podle toho, na co je veřejnost zvyklá.

3. Jména, jež pocházejí z jazyků, které **nepoužívají latinku**, se přepisují podle zásad transkripce (přepis s větším přihlédnutím k výslovnosti), resp. transliterace (v zásadě přepis „znak za znak“). Týká se to například jmen z ruštiny (*Alexandr Sergejevič Puškin*) nebo z čínštiny (*Mao Ce-tung*).

Tip: Obzvláště „výživná“ bývá transkripce čínských osobních jmen a dalších názvů (zvláště těch neustálených) například při překladech z angličtiny. Česká transkripce se totiž liší jak od transkripce anglické, tak od čínské hláskové abecedy označované jako pchin-jin (doslova „hláskování“). Nám se pro tento účel velmi osvědčila tabulka čínské transkripce, která je k dispozici na stránkách Knihovny Akademie věd ČR.

Skloňování osobních jmen přejatých

Skloňování cizích jmen bývá noční můrou i pro ostřílené jazykozpytce. Kdo se někdy pokoušel vyskloňovat takového *Jacquesa Cousteaua*, bude zřejmě vědět, o čem je řeč. V *Průruční mluvnici češtiny* je skloňování cizích vlastních jmen věnováno cca 13 hustě potištěných stránek. I to je důvod, proč se zde nebudeme pokoušet obsáhnout všechna pravidla, jimiž se skloňování těchto jmen řídí (je jich opravdu dost a dost), a zaměříme se jen na některá.

Jména antická

O specifičnosti skloňování jmen řeckého a latinského původu svědčí už ta skutečnost, že v *Pravidlech českého pravopisu* je antickým jménům věnován samostatný oddíl (Seznam antických jmen). Právě tento přehled bychom v případě pochybností doporučovali jako jeden z nejsnáze dostupných zdrojů spolehlivých informací.

U antických jmen často dochází na základě jejich původního skloňování ke změně, případně odsunutí kmenotvorné přípony, nebo dokonce ke změně kořene.

Proto například jméno řeckého „šéfa bohů“ skloňujeme (zdánlivě nelogicky) *Zeus, Dia, Diovi...* U jeho římského kolegy se dlouho jako jediná správná alternativa uvádělo skloňování *Jupiter, Jova, Jovovi...* Dnes už se toleruje i podoba *Jupiter, Jupitera, Jupiterovi*.

Dále skloňujeme například *Paris – Parida (i Parise), Mars – Marta* (pokud se samozřejmě nejedná o planetu), *Nero – Nerona, Cicero – Cicerona* či *Pollux – Polluka (i Polluxe)*.

U jiných antických jmen dochází při skloňování k odsunutí koncovky -*us, -es, -os* apod. Skloňujeme tedy *Héraklés – Hérakla* (nikoli *Héraklése*), *Horatius – Horatia, Orfeus – Orfea, Perikles – Perikla (i Perikleá)* atd.

Jména slovanského původu, která jsou v originále přídavnými jmény

Tuto specifickou skupinu tvoří jména typu *Krasicki, Grabowski, Bukowski*, z ruských potom jména jako *Tolstoj, Trockij* apod. Důležité je, že u těchto jmen zachováváme **adjektivní skloňování** (tedy skloňování podle vzorů

přídavných jmen) i v češtině. Píšeme tedy *Bukowski* – o *Bukowském*, s *Bukowským*, *Tolstoj* – o *Tolstém*, s *Tolstým*.

- V knihovně jsem objevil i několik děl Charlese *Bukowského* a Lva Nikolajeviče *Tolstého*.

Jména ostatní

Osobní jména přejatá se k jednotlivým vzorům přiřazují podle svého rodu a zakončení (rozhodující bývá jejich výslovnost). Uvedeme alespoň několik základních skupin:

- Mužská jména zakončená na tvrdou (případně obojetnou) souhlásku či na samohlásku se často skloňují podle vzoru „pán“ (*Manfred* – *Manfreda*, *Wagner* – *Wagnera*, *Othello* – *Othella*).

- Mužská jména zakončená na dlouhou samohlásku se obvykle také skloňují podle vzoru „pán“ (*Szabó* – *Szabóa*, *Néhrú* – *Néhrúa*). U jmen zakončených na -i, -í, -y, -e, -é se v jednotném čísle často objevují koncovky, které jsou stejné jako u zájmen či přídavných jmen (*Verdi* – *Verdiho*, *Verdimu*...).

- Jména zakončená na -s, -z, -c či -x (i ve výslovnosti) se obvykle skloňují podle vzoru „muž“ (*Rais* – *Raise*, *Felix* – *Felixe*, *Franz* – *Franze*).

- Ženská jména zakončená na -a se zpravidla skloňují podle vzoru „žena“ (*Gisela* – *Gisely*, *Lea* – *Ley*). V některých případech se objevují nepravidelnosti u určitých pádů.

- Ženská jména zakončená na -ia se vzhledem k častému počesťování (*Alexandria* – *Alexandrie*) skloňují podle vzoru „růže“ (*Livia* – *Livie*, *Sofia* – *Sofie*).

Zeměpisná jména

Exonyma známá i neznámá

Jako exonymum je označována domácí podoba cizího zeměpisného názvu. Aniž bychom si to nějak zvlášť uvědomovali, používáme exonyma zcela běžně. Jezdíme na poznávací zájezdy do *Londýna*, *Paříže* či *Říma*, díváme se na zápasy *Bayernu Mnichov* a sledujeme, co se „upeče“ v *Bruselu*.

Zatímco některá exonyma se používají už desítky či stovky let a zřejmě s námi ještě nějakou dobu pobudou (jde například právě o názvy významných evropských metropolí), jiná exonyma z běžného používání pomalu mizí nebo na ně už dávno někde v koutě sedá prach. (Spojili byste si například český název *Videm* s italským městem *Udine*?)

Spolehlivým zdrojem informací o „hezky české“ podobě nejrozšířenějších zeměpisných názvů (včetně exonym) jsou *Pravidla českého pravopisu*, kde najdete Seznam zeměpisných jmen. Právě z tohoto seznamu z větší části vychází náš přehled některých základních exonym.

Tip: Pokud byste se s exonymy chtěli spřátelit ještě důvěrněji, můžeme vám doporučit *Index českých exonym*, který obsahuje téměř 2 500 jmen a který byl sestaven Českým úřadem zeměměřickým a katastrálním.

Pro používání exonym nejsou žádná vysloveně závazná pravidla (i když pokud se kamarádům pochlubíte, že jedete na prodloužený víkend do *Romy*, budete vypadat divně). Znat správnou podobu exonym je ale důležité minimálně proto, abychom (obrazně řečeno) nepřiváděli na svět jakési „křížence“ typu *Salzbuk* (česky *Salcburk*, v originále *Salzburg*). Kromě toho není špatné při překladech z angličtiny alespoň tušit, že *Cape Town* by mohlo ve skutečnosti být *Kapské Město*.

Ochutnávka exonym

V závorkách jsou uvedeny názvy v původní podobě.

- Antverpy (Antwerpen)
- Basilej (Basel)
- Bělehrad (Beograd)
- Benátky (Venezia)
- Brémy (Bremen)
- Brusel (Bruxelles)
- Cáchy (Aachen)
- Drážďany (Dresden)
- Florencie (Firenze)
- Frankfurt nad Mohanem (Frankfurt am Main)
- Hamburk (Hamburg)
- Lipsko (Leipzig)
- Kanton (Kuang-čou – v české transkripci)

- Kapské Město (Kaapstad)
- Kišiněv (Chişinău)
- Kluž (Cluj-Napoca)
- Kodaň (København)
- Krakov (Kraków)
- Linec (Linz)
- Lisabon (Lisboa)
- Londýn (London)
- Lublaň (Ljubljana)
- Lucemburk (Luxembourg)
- Méty (Metz)
- Milán (Milano)
- Mnichov (München)
- Mohuč (Mainz)
- Neapol (Napoli)
- Norimberk (Nürnberg)
- Pasov (Passau)
- Peking (Pej-ťing – v české transkripci)
- Řezno (Regensburg)
- Salcburk (Salzburg)
- Štrasburk (Strasbourg)
- Štýrský Hradec (Graz)
- Terst (Trieste)
- Turín (Torino)
- Varšava (Warszawa)
- Záhřeb (Zagreb)
- Ženeva (Genève)

Oříšky v zeměpisných jménech

Obrovská množina zeměpisných názvů nám samozřejmě neumožnila sepsat kompletní přehled jejich správných a chybných tvarů. Nabízíme vám proto alespoň výběr zachycující názvy, ve kterých se nejčastěji chybuje.

Casablanca, Mallorca (skloňování)

U jmen zakončených na *-ca* (vyslovováno *-ka*) může vzniknout drobný problém u 2. pádu, kde by se při ponechání původního pravopisu objevilo

„nepříliš ideální“ spojení písmen -cy. Doporučuje se proto následující skloňování:

Pád	Jednotné číslo	Jednotné číslo
1.	Casablanca	Mallorca
2.	Casablanky	Mallorky
3.	Casablance	Mallorce
4.	Casablanku	Mallorku
5.	Casablanko	Mallorko
6.	(o) Casablance	(o) Mallorce
7.	(s) Casablankou	(s) Mallorkou

Je-li ale zapotřebí, aby z nepřímých pádů byl odvoditelný původní název, je možné ponechat i tvary s „c“ (bez *Mallorcy*, bez *Casablancy*).

Himálaj (nikoli Himaláj)

Ač se to možná zdá zvláštní (i vzhledem k rozšířené výslovnosti „himaláj, himaláje“), toto slovo se skutečně píše s prvním „a“ dlouhým, druhým krátkým, tedy *Himálaj*, nikoli *Himaláj*. Odvozené přídavné jméno je *himálajský*.

Korea (skloňování)

Pro skloňování jména *Korea* (ale také např. *Guinea* či *Eritrea*) musíme využít podvzor „idea“, který kombinuje skloňování podle vzorů „žena“ a „růže“. Výhodou je, že ve 2. a 7. pádě si můžeme vybrat hned ze dvou tvarů. Kompletní skloňování zachycuje následující tabulka:

Pád	Jednotné číslo
1.	Korea
2.	Koreje, Korey
3.	Koreji
4.	Koreu
5.	Koreo

6.	(o) Koreji
7.	(s) Korejí, Koreou

Mekka (skloňování)

Saúdskoarabské město **Mekka**, v němž žije přibližně 1,5 milionu obyvatel, je nejposvátnějším místem muslimů. Každý rok sem v rámci poutě *hadždž* zamíří přibližně tři miliony stoupenců islámu.

Z jazykového hlediska může být poněkud problematické skloňování tohoto názvu, a to zejména 3. a 6. pád. Uvádíme ho proto níže.

Pád	Jednotné číslo
1.	Mekka
2.	Mekky
3.	Mekce
4.	Mekku
5.	Mekko
6.	(o) Mekce
7.	(s) Mekkou

Nizozemsko (nikoli Nizozemí ani Holandsko)

Oficiální český název této země, ležící v severozápadní Evropě, je *Nizozemsko*, nikoli *Nizozemí* ani *Holandsko*. Oba nepřesně používané názvy (tedy *Nizozemí* a *Holandsko*) jsou označení historických území stávajících nizozemských provincií (*Holandsko*), respektive většího území zasahujícího i do dnešní Belgie a Lucemburska (*Nizozemí*). Mluvíme-li o současném státu, používáme vždy termín *Nizozemsko*.

Odolena Voda (skloňování)

Název obce *Odolena Voda* je vhodným nástrojem, jímž mohou obzvlášť bezcitní češtináři týrat nebohé žactvo. *Odolena Voda* je zkrácenou podobou původního názvu *Odolenova Voda* (odkazujícího k rytíři Odolenovi ze Střížovic). Obě části názvu se skloňují podle vzoru „žena“, tedy takto:

--	--

Pád	Jednotné číslo
1.	Odolena Voda
2.	Odoleny Vody
3.	Odoleně Vodě
4.	Odolenu Vodu
5.	Odoleno Vodo
6.	(o) Odoleně Vodě
7.	(s) Odolenou Vodou

Paraguay, Uruguay (skloňování)

Názvy států Paraguay/Uruguay jsou ženského rodu a skloňují se podle vzoru „píseň“. Píšeme tedy bez *Paraguaye/Uruguaye*, o *Paraguayi/Uruguayi*, s *Paraguayí/Uruguayí* apod. Obyvatele označujeme jako *Paraguayce/Uruguayce* (ÚJČ uvádí i podobu *Paraguajec/Paraguajka*), odvozené přídavné jméno je paraguayský/uruguayský.

Rio de Janeiro (skloňování)

Jedeme na dovolenou do *Rio de Janeira*, nebo do *Ria de Janeiro*? Obě tyto varianty jsou podle *Pravidel českého pravopisu* v pořádku. Můžeme si tedy zvolit, kterou z částí názvu tohoto města budeme skloňovat. Naopak nesprávná by byla verze neskloňovaná (do *Rio de Janeiro*) či verze „kompletně skloněná“ (tedy do *Ria de Janeira*). Skloňování tedy vypadá takto:

Pád	Jednotné číslo
1.	Rio de Janeiro
2.	Rio de Janeira (i Ria de Janeiro)
3.	Rio de Janeiru (i Riu de Janeiro)
4.	Rio de Janeiro
5.	Rio de Janeiro
6.	(o) Rio de Janeiru (i Riu de Janeiro)
7.	(s) Rio de Janeirem (i Riem de Janeiro)

Další zeměpisné „oříšky“ už pouze telegraficky:

- Afghánistán (nikoli Afgánistán)
- Aljaška (nikoli Aliaška)
- Andorra (nikoli Andora)
- Ázerbájdžán (nikoli Azerbajdžán)
- Bahrajn (nikoli Bahrain)
- Bangkok (nikoli Bankok); odvozené přídavné jméno: bangkoký
- Curych (nikoli Curich)
- Francie – francouzský (nikoli francouský ani francouzký)
- Gran Canaria (nikoli Grand Canaria)
- Harrachov (nikoli Harachov)
- Hongkong (nikoli Hong Kong)
- Hradec Králové – královéhradecký (nikoli královehradecký)
- Chalkidiki (nikoli Chalkidiky)
- Indonésie (nikoli Indonézie); odvozené přídavné jméno: indonéský
- Istanbul (nikoli Istambul)
- Janské Lázně (nikoli Jánské Lázně)
- Kazachstán – kazašský (nikoli kazachstánský)
- Korsika (nikoli Korzika)
- Kyjev (nikoli Kijev)
- Kyrzgyzstán (nikoli Kirgizstán)
- Libye (nikoli Libie ani Lybie)
- Mallorca (nikoli Malorka)
- Mauricius (nikoli Mauritius)
- Menorca (nikoli Menorka)
- Moldavsko (nikoli Moldávie)
- New York – newyorský (nikoli newyorský)
- Rhodos (nikoli Rodos)
- Santorini (nikoli Santoriny)
- Slezsko (nikoli Slezko)
- Tchaj-wan (nikoli Taiwan)
- Tokio (nikoli Tokyo)
- Tyrolsko (nikoli Tirolsko)

01 – Rychlý test znalostí

Otestujte si, jak dobře jste pochopili problematiku této kapitoly. Správné odpovědi na otázky naleznete na konci knihy.

1. Vyberte správnou variantu zápisu velkých a malých písmen:

- a) Letos jsme jeli na dovolenou do části Alp zvané *Vysoké Taury*.
- b) Letos jsme jeli na dovolenou do části Alp zvané *vysoké Taury*.
- c) Letos jsme jeli na dovolenou do části Alp zvané *Vysoké taury*.

2. Jak byste vyskloňovali jméno známého spisovatele?

- a) *Clivovi Staplesi Lewisovi* vděčíme za mnoho dětských knih.
- b) *Clivu Staplesi Lewisovi* vděčíme za mnoho dětských knih.
- c) *Clivu Staplesovi Lewisovi* vděčíme za mnoho dětských knih.

3. Vyberte správnou variantu následující věty:

- a) V novinách vyšel rozhovor s bývalým českým fotbalistou Markem *Jankulovskim*.
- b) V novinách vyšel rozhovor s bývalým českým fotbalistou Markem *Jankulovski*.
- c) V novinách vyšel rozhovor s bývalým českým fotbalistou Markem *Jankulovským*.

4. Jak by měla správně znít tato věta?

- a) Výstava je inspirovaná dílem *Julesa* Verna.
- b) Výstava je inspirovaná dílem *Julese* Verna.
- c) Výstava je inspirovaná dílem *Jula* Verna.

5. Přiřad'te k sobě názvy měst v původním jazyce a v češtině:

Regensburg	Štýrský Hradec
Metz	Saská Kamenice
Graz	Mohuč
Venezia	Méty
Cottbus	Benátky
Aachen	Řezno
Mainz	Cáchy
Chemnitz	Chotěbuz

Kapitola 2:

Přídavná jména dělíme na tvrdá, měkká a přivlastňovací a skloňujeme je podle vzorů „mladý“, „jarní“ a „otcův/matčín“. Tyto charakteristiky přídavných jmen (neboli adjektiv) si možná ještě pamatujete ze školy. V této kapitole se spíš než na samotnou gramatiku zaměříme na nejčastější chyby, kterých se při používání přídavných jmen dopouštíme.

Mladá děvčata, stará okna

To, že přídavné jméno by se mělo rodem, číslem i pádem shodovat s podstatným jménem, které určuje, chápeme tak nějak instinktivně a správné tvary (typu *chytrý žák*, *dřevěná kůlna* či *bezbranné dítě*) volíme vesměs automaticky.

Jeden z mála problematičtějších případů je shoda podstatného a přídavného jména v 1. pádě množného čísla středního rodu. Kromě správných tvarů *mladá děvčata*, *stará okna* či *kachlová kamna* se čas od času objevují i tvary chybné: *mladé děvčata*, *staré okna*, *kachlové kamna*.

Mimochodem, přídavná jména nejsou jediné slovní druhy, u nichž bývají v tomto směru problémy. Možná si vybavíte repliku otce Žíly z Cimrmanovy hry Akt, jíž popisoval chování svých potomků: „A dvojčata? Dvojčata se navzájem škrtily.“ Role korektora se v tomto případě zhostil jeho syn Láďa...

Ranní, raný, nebo ranný?

Ranní čaj, *rané* brambory, *šestiranný* revolver – tak nějak vypadá užití inkriminovaných výrazů v praxi. Zvolit správnou variantu uvedených slov ovšem není vždy zcela jednoduché. Jak tedy na to? Vezmeme to pěkně popořadě.

Ranní – ranní čaj, ranní noviny

Adjektivum *ranní*, které se řadí mezi měkká přídavná jména skloňovaná podle vzoru „jarní“, je pochopitelně odvozeno od slova *ráno* a používá se u výrazů, které se k ránu bezprostředně vztahují.

- Bez své *ranní* kávy nedám ani ránu.
- Musím stihnout *ranní* vlak do Vídně.
- Zítra budu vstávat dřív, mám *ranní*.

Raný – rané brambory, raný středověk

Výraz *raný* už není oproti slovu *ranní* s ránem tak úzce významově spojen. Je definován jako „časný“ (*raný* podzim) a „počáteční“ (*raný* středověk). Na rozdíl od předchozího adjektiva patří mezi tvrdá přídavná jména skloňovaná podle vzoru „mladý“.

- Trhali jsme *rané* třešně.
- Tvrz pochází z období *rané* gotiky.
- Jeho *raná* díla se vyznačují typickými mladickými ideály.

Ranný – ranná infekce, šestiranný revolver

Přídavné jméno *ranný* je odvozeno od slova „rána“ a v praxi se samostatně příliš nepoužívá (nejčastěji v lékařských textech). Daleko spíše se s tímto slovem setkáte ve spojení s číselným údajem (*jednoranný*, *dvouranný*, *šestiranný*).

- Objevil se u něj *ranný* šok.
- Koupil jsem si historický *šestiranný* revolver, jak z dob Divokého západu.

Viděli jsme manžele Novákovy

Napsali byste na konci uvedeného spojení „pocitově“ měkké *i* (tedy *manžele Novákovi*)? Potom vězte, že v koncovce přídavných jmen přivlastňovacích **píšeme měkké „i“ pouze v 1. (a 5.) pádu množného čísla rodu mužského životného**. *Manželé Novákovi* si tedy třeba koupí nové auto, ale na procházce potkáme pouze *manžele Novákovy* (ačkoli je to teď méně pravděpodobné, když si koupili to nové auto). Platí zde stejná zásada jako u obráceného slovosledu – *Petrovi rodiče* posílají pozdrav z dovolené, ale hezké zážitky čekají na *Petrovy rodiče*.

Dodejme ještě, že uvedené tvary platí pouze v případě, že je alespoň jedno jméno v rodu mužském životném. Pokud tomu tak není, musíme

samozřejmě tvary upravit – tedy *manželé Novákovi*, ale *sestry Čermákovy* a *dvojčata Horáková*.

- *Sourozenci Čechovi* u nás stráví celé léto.
- Na *sourozence Čechovy* se už všichni těšíme.
- *Sestry Čechovy* se hlásí na stejnou školu.

Rodinu jako celek můžeme pojmenovat buď pouze příjmením (*Dvořákovi*, *Novotní* nebo *Novotných*), anebo spojením rodina + příjmení (rodina *Dvořáková* nebo *Dvořákových*, rodina *Novotných*).

- Přijede k nám rodina *Udatných* a rodina *Černíkových/Černíkova*.

O Nedvěďově gólu, nebo o Nedvěďovu gólu?

A ještě jednou přídavná jména přivlastňovací... U mužského a středního rodu jste už možná někdy zápasili s tvary 3. a 6. pádu jednotného čísla – mluvíme o *Nedvěďově gólu* a *Paukertově lahůdkářství*, nebo o *Nedvěďovu gólu* a *Paukertovu lahůdkářství*?

Máme pro vás jednu dobrou a jednu špatnou zprávu. V 6. pádu jsou možné tvary s oběma koncovkami (tedy *-ově* i *-ovu*). To je ta dobrá zpráva. Ta poněkud horší je, že ve 3. pádu už takovou svobodu pohybu nemáme – gramaticky správná je pouze koncovka *-ovu*. Můžeme tedy mluvit o *Nedvěďově* i *Nedvěďovu gólu*, ale obdivovat se můžeme pouze *Nedvěďovu gólu*. (Byť teď už zřejmě pouze ze záznamů.)

Přestože jsme zatím mluvili výhradně o vzoru „otcův“, stejná zásada platí i u vzoru „matčin“. Můžeme vyprávět o matčině přání i o matčinu přání, ale vyhovět můžeme pouze matčinu přání.

- Hodně jsem si přečetl o znovuotevřeném *Paukertově/Paukertovu lahůdkářství*.
- *Paukertovu lahůdkářství* přeji hodně úspěchů.
- Četla si v *Janině/Janinu* deníku.
- Nemohla uvěřit *Janinu* vyjádření.

Chladicí versus chladící aneb Přídavná jména dějová a účelová

Snad vůbec nejčastější korektorské zásahy, pokud jde o přídavná jména, jsou způsobeny nedostatečným rozlišením dvou typů přídavných jmen – dějových a účelových. Ono to také není vždy úplně jednoduché.

Zatímco dějová přídavná jména popisují právě probíhající činnost (*zdvihající se opona, šumící vodopád*), účelová přídavná jména vyjadřují – překvapivě – účel, k němuž ta či ona věc slouží (*vzdělávací místnost, zlepšovací návrh*). Dějová přídavná jména se často nacházejí až za podstatným jménem; jak ale ukazují uvedené příklady, neplatí to stoprocentně.

Chyby se nejčastěji vyskytují u těch přídavných jmen, u nichž o zařazení k přídavným jménům dějovým či účelovým vypovídá pouze dlouhé či krátké *i*. Jedná se o dvojice slov typu *řídící/řídící, chladicí/chladící, hasící/hasící, hodnotící/hodnotící, spořicí/spořicí* apod. Ve všech těchto případech platí, že „**krátce**“ **píšeme přídavná jména účelová, „dlouze“ pak jména dějová.**

U osob používáme výhradně „dlouhé“ tvary (na -ící): *řídící* pracovník, *hodnotící* komisař, *velící* důstojník (naproti tomu píšeme *řídící* orgán/funkce, *hodnotící* komise).

Několik příkladů z praxe:

• *balící* stroj (nikoli *balící* stroj – pokud samozřejmě nechceme zdůraznit, že onen stroj právě teď něco balí; totéž platí i u některých dalších příkladů)

- *bělicí* prášek (nikoli *bělící* prášek)
- *čisticí* prostředky (nikoli *čistící* prostředky)
- *hasící* přístroj (nikoli *hasící* přístroj)
- *holicí* strojek (nikoli *holící* strojek)
- *chladicí* zařízení (nikoli *chladící* zařízení)
- *kropící* vůz (nikoli *kropící* vůz)
- *spořicí* účet (nikoli *spořící* účet)
- *školicí* středisko (nikoli *školící* středisko)

Když spojovník určuje význam

Už jste si někdy lámali hlavu, zda napsat *žlutozelený*, nebo *žluto-zelený*? Zda zvolit tvar *kulturněpolitický*, nebo *kulturně-politický*? A zda je správně

pojistněmatematický, pojistně-matematický, nebo snad pojistně matematický vzorec?

Základní pravidlo pro tvorbu složených přídavných jmen, jejichž první část je zakončena na *-sko, -cko, -ně* či *-ově*, je následující: Pokud je přídavné jméno **odvozeno od ustáleného spojení** přídavného a podstatného jména (trestní právo, pojistná matematika, zahraniční politika), píše se bez spojovníku a dohromady – správné jsou tedy tvary *trestněprávní, pojistněmatematický, zahraničněpolitický*.

- Po volbách se očekává změna *zahraničněpolitické* orientace.

Pokud je mezi oběma součástmi, z nichž je přídavné jméno odvozeno, souřadící vztah, píšeme toto přídavné jméno se spojovníkem (který nahrazuje spojku *a*). Máme proto *výchovně-vzdělávací* program (výchova a vzdělávání), *matematicko-fyzikální* fakultu (matematika a fyzika) či *společensko-kulturní* akci (společnost a kultura), a přestože je zakotven tvar *Československo*, mluvíme o *česko-slovenském* slovníku. Výjimkou je například spojení *řeckořímský* zápas.

- Rádi bychom vás pozvali na naši pravidelnou *sportovně-společenskou* akci.

V některých případech mohou být správně oba tvary (tedy se spojovníkem i bez). Tehdy spojovník vlastně určuje, z jakého spojení bylo dané přídavné jméno odvozeno. Výraz *kulturněpolitický* se odkazuje na spojení „politická kultura“, slovo *kulturně-politický* se vztahuje ke kultuře a zároveň k politice. Podobné je to i například s výrazy *politickoeconomický*, respektive *politicko-economický*.

- Jeho práce se zabývala *politicko-economickým* vývojem porevolučního Československa.

Pokud jde o barvy, obecně platí, že varianty se spojovníkem (*žluto-zelený, modro-fialový*) používáme v případech, kdy je nutné zdůraznit, že se jedná o kombinaci barev (třeba o tapetu se žlutými a zelenými proužky), a nikoli o jeden odstín, který se nachází kdesi na hranici mezi dvěma barvami. *Modrofialový* ubrus by se tak vztahoval k jedinému barevnému odstínu, na *modro-fialovém* ubrusu by pak mohly být třeba již zmíněné proužky modré a fialové barvy. Spojovník nemusíme u kombinace dvou

barev používat tehdy, když je nad slunce jasnější, že se nemůže jednat o jediný odstín (viz např. *černobílá televize*).

- Nesmíme tyto problémy vidět *černobíle*.
- Ta *žluto-modrá* kombinace se mi nějak nelíbí. (Malá kuriozita: Slovo „žlutomodrý“ by vlastně znamenalo „zelený“.)

Ještě dodáme, že uvedená pravidla neplatí v případech, kdy je první část slovního spojení příslovcem. Taková spojení píšeme jako dvě slova (bez spojovníku), např. *finančně nezávislý, zemědělsky orientovaný, časově omezený*.

- *trestněprávní* odpovědnost
- *řeckořímský* zápas
- *sociálnědemokratická* strana
- *latinskoamerické* tance
- *vysokoškolské* vzdělání
- *výchovně-vzdělávací* projekt
- *společensko-ekonomické* problémy
- *hudebně-dramatický* kroužek

Spojení s číslovkami

Přestože číslovkám jako takovým se budeme věnovat v samostatné kapitole, stojí za to zmínit se o nich i ve spojitosti s přídavnými jmény. Velice často se totiž setkáváme s tvary typu *12tiprocentní* podíl, *12 procentní* podíl, či dokonce *12-ti procentní* podíl. Žádný z těchto tvarů ale není „košer“. Je-li součástí přídavného jména číselný údaj, máme dvě možnosti, jak toto jméno zapsat – buď ponechat číslici (*12procentní*), nebo číslo vypsát slovem (*dvanáctiprocentní*). V každém případě píšeme takové přídavné jméno vždy dohromady a bez spojovníku. Zejména u nižších čísel se nám ve většině případů subjektivně více zamlouvá vypsání daný číselný údaj slovy (tedy *čtyřdveřový* spíše než *4dveřový*). Vypsání slovy dále zpravidla volíme v beletristických textech. Oba tvary jsou ale správně.

Několik příkladů:

- Ta slivovice byla snad *sedmdesátiprocentní*. (Můžeme napsat i *70procentní*, nikoli však např. *70ti procentní*.)
- Tento model nabízí *12násobný/dvanáctinásobný* optický zoom.

- Automobil je k dispozici i jako *pětidveřový* (příp. *5dveřový*) hatchback či *třídveřové* (*3dveřové*) kupé.

„Chytáky“ v přídavných jménech

Další přídavná jména, v nichž často dochází k chybám či nejasnostem, zmíníme již jen velmi stručně. Jednotlivé výrazy jsou řazeny abecedně.

Aktuální (spíše než aktuelní)

Přídavná jména zakončená na *-ální* (*aktuální, individuální, principiální, procentuální*) píšeme zpravidla v těchto tvarech. Zakončení na *-elní* (*aktuelní, individuelní, principielní*) jsou v těchto případech hodnocena jako hyperkorektní.

- *Aktuální* ceník najdete na našich webových stránkách.
- Zakládáme si na *individuálním* přístupu ke svým klientům.

Bizarní (nikoli bizardní)

Výraz *bizarní* je *Akademickým slovníkem cizích slov* definován jako „podivný, neobvyklý, zvláštní“. Pochází z francouzského slova „bizarre“, od něhož se odvozuje i správný způsob psaní – tedy *bizarní*, nikoli *bizardní*.

- Vědci objevili *bizarní* hlubinnou rybu.

Dceřiný (nikoli dceřinný)

Výraz *dceřiný* se používá ve spojeních typu „*dceřiná* společnost“ či „*dceřiná* buňka“. Ačkoli se poměrně často objevuje i podoba *dceřinný*, správná je výhradně varianta s jedním „n“, tj. *dceřiný*.

- Naše *dceřiná* společnost dosáhla v minulém roce velmi dobrých ekonomických výsledků.

Horečný, nebo horečnatý?

Tato velmi podobná slova mají odlišný význam a nelze je zaměňovat. Zatímco *horečnatý* znamená „provázený horečkou“, *horečný* znamená

„připomínající horečku, překotný“.

První termín se tedy týká doslovné horečky, zatímco ten druhý má přenesený význam, který se skutečnou horečkou nemá co dělat. Více na příkladech:

- Byl postižen *horečnatým* onemocněním.
- Na dostavbu vynaložili *horečné* úsilí.
- Nastaly *horečné* závody ve zbrojení.

Hypoteční (nikoli hypotéční)

Přestože se slovo *hypotéka* píše s dlouhým „é“, odvozené přídavné jméno se píše krátce, tj. *hypoteční*.

- Vzali jsme si *hypotéku* a nedaří se nám ji splácet.
- Obliba *hypotečních* úvěrů v souvislosti s ekonomickou krizí poněkud poklesla.

Nabitý, nebo nabytý?

Obě tato přídavná jména jsou pravopisně v pořádku – jak už to ale bývá, mají rozdílný význam. Výraz *nabitý* znamená „naplněný, napěchovaný“, zatímco *nabytý* lze definovat jako „získaný do vlastnictví“. Uvedme si několik vět na ukázkou:

- Mám za sebou pořádně *nabitý* den.
- Nejsem si jistý, jestli už mám *nabitý* mobil.
- Těsně před dovolenou měl hodně *nabitý* program.
- Doufám, že *nabyté* vědomosti budu moct co nejlépe využít.
- V každém případě se jedná o nelegálně *nabytý* majetek.

Permanentní (nikoli pernamentní)

Slovo *permanence* (tedy „stálá, trvalá nepřetržitá činnost, přítomnost, pohotovost; trvalost, stálost, neměnnost“) a slova příbuzná se dnes používají relativně často ve spojeních typu být v *permanenci*, *permanentní* vstupenka a podobně. Čas od času však v některých textech dochází k záměně „m“ a „n“. Takže jen pro zdůraznění – správně píšeme *permanence*, *permanentní* a podobně.

- *Permanentní* vstupenky už jsou v prodeji.
- Jsem stále v *permanenci*.

Potenciální (spíše než potencionální)

Přídavné jméno *potenciální* je definováno jako „možný, uskutečnitelný“. Přestože v *Akademickém slovníku cizích slov* se objevuje i varianta *potencionální* (jako řidší podoba slova *potenciální*), *Slovník spisovné češtiny* i *Pravidla českého pravopisu* uvádí jako jedinou variantu tvar *potenciální*.

Určitou pomůckou může být fakt, že základní výraz, od něhož je slovo *potenciální* odvozeno, je samozřejmě *potenciál*, nikoli (neexistující) výraz *potencionál*.

- Musíme zapůsobit na své *potenciální* klienty.
- V současné době se to jeví jako jedno z *potenciálních* řešení.

Povinen (nikoli povinnen)

Jmenný tvar přídavného jména *povinný* v mužském rodě má podobu *povinen*, nikoli *povinnen*, jak se občas chybně uvádí. Podstatné jméno *povinnost* i jmenný tvar v ženském rodě *povinna* se však samozřejmě píšou s „dvojitým n“. (I ve tvaru mužského rodu se samozřejmě ona dvě „n“ vyskytují, jen je mezi ně kvůli výslovnosti vložena samohláska „e“.)

- Každou změnu osobních údajů je klient *povinen* neprodleně oznámit.
- Nájemce je *povinen* řádně platit nájemné. (Ale: Nájemnice je *povinna* řádně platit nájemné.)

Spontánní (nikoli spontální)

Přídavné jméno *spontánní*, znamenající „samovolný, živelný“, se píše se dvěma „n“ (a bez „l“), stejně jako odvozené příslovce *spontánně*. Varianty *spontání* či *spontální* jsou tedy chybné.

- Neubráníl se *spontánnímu* projevu radosti.

Standardní (nikoli standartní)

Výrazy *standard* a *standardní* představují jeden z nejčastějších češtinářských oříšků a patří mezi pojmy, ve kterých se nejčastěji chybuje. Naštěstí to ale není zas tak složité.

Slovo, které označuje běžnou úroveň či ustálenou míru něčeho, se vždycky píše jako *standard*, nikoli *standart*. Podobně i odvozená slova jako *standardní* nebo *standardizace* se píšou s „d“, nikoli s „t“ (tedy ne *standartní*, *standartizace*). (Viz také 12. kapitolu „Oříšky v našem slovníku“.)

- Zvolili jsme zcela *standardní* postup.

Tamější (nikoli tamnější)

Přídavné jméno označující jev týkající se určitého konkrétního místa se píše *tamější*, nikoli *tamnější*. Nejedná se totiž o druhý stupeň slova „tamní“, ale o slovo přímo odvozené od výrazu „tam“.

- Při cestě do Španělska jsme se seznámili i s *tamější* kulturou.

Zábavní, nebo zábavný?

Slova *zábavní* a *zábavný* patří do skupiny přídavných jmen, u nichž koncovky *-ní* a *-ný* rozhodují o jejich zařazení do skupiny přídavných jmen vztahových či hodnotících. *Zábavní* program (tedy program, který jeho organizátoři přichystali s cílem účastníky pobavit) vůbec nemusí být zároveň programem *zábavným* (ve skutečnosti může být nudný a nezábavný). Tato kniha například není primárně „zábavní“, přesto doufáme, že je aspoň trochu „zábavná“.

• Úroveň televizních *zábavních* programů podle některých diváků strmě klesá.

- Je to mimořádně *zábavný* člověk.

Ústav pro jazyk český uvádí na svých webových stránkách i další dvojice přídavných jmen, která spadají do této kategorie. Vybíráme z nich alespoň některá:

Přídavné jméno vztahové	Přídavné jméno hodnotící
adresní (např. adresní štítek)	adresný (např. adresná žádost)

Přídavné jméno vztahové	Přídavné jméno hodnotící
čelní (např. čelní kost)	čelný (např. čelný představitel)
dlužní (např. dlužní úpis)	dlužný (např. dlužná mzda)
prodejní (např. prodejní plocha)	prodejný (např. neprodejné zboží)
sluneční (např. sluneční erupce)	slunečný (např. slunečný den)
srdeční (např. srdeční kolaps)	srdečný (např. srdečný pozdrav)
škodní (např. škodní událost)	škodný (např. škodná zvěř)
trestní (např. trestní právo)	trestný (např. trestný čin)
živelní (např. živelní pohroma)	živelný (např. živelná radost)

Poznámka: Chyby se často objevují právě ve spojení typu „škodní událost“ (nesprávně: „škodná událost“) či „živelní pohroma“ (nesprávně: „živelná pohroma“).

02 – Rychlý test znalostí

Otestujte si, jak dobře jste pochopili problematiku této kapitoly. Správné odpovědi na otázky naleznete na konci knihy.

1. Najděte chybu v následujících větách:

- Choval různá hospodářská zvířata, ale o mnohé z nich se vůbec nestaral, ačkoli štědré dotace přijímal rád.
- Jedná se o novou úpravu, kdy jsou pravidla věcně spadající do oblasti insolvenčního práva zařazeny do korporátní úpravy.
- Obě tyto hřiště mě hned napoprvé okouzila.

2. Doplněte „i“ nebo „y“ do následujících vět:

- Dana a Petra Dvořákov_ navštívily manžele Kratochvílov_.
- Manželé Novákov_ potkali sourozence Petříkov_.

3. Správně doplňte „i“ nebo „í“:

- Podej mi tu samolep_cí pásku.
- Na palouku spatřil tanč_cí vílu.
- Hodnot_cí inspektor vyplní příslušné dokumenty.
- Přišlo jen 30 plat_cích diváků.

4. Vyberte větu, v níž jsou oba pojmy správně zapsané:

a) V *průmyslově vyspělých* zemích se klade důraz na *sociálně-právní* otázky.

b) V *průmyslověvyspělých* zemích se klade důraz na *sociálně-právní* otázky.

c) V *průmyslově vyspělých* zemích se klade důraz na *sociálněprávní* otázky.

d) V *průmyslověvyspělých* zemích se klade důraz na *sociálněprávní* otázky.

5. Jak správně zapsat údaj o věku?

a) Byl to sotva *17tiletý* mladík.

b) Byl to sotva *sedmnáctiletý* mladík.

c) Byl to sotva *17letý* mladík.

d) Byl to sotva *17-letý* mladík.

Kapitola 3: Psaní velkých písmen

Správné používání velkých písmen je dost možná jednou z nejnáročnějších disciplín českého pravopisu. K tomu, aby se člověk naučil velkými písmeny správně vládnout, totiž nestačí jen dobrá znalost mateřského jazyka. Nezbytná je také jistá dávka všeobecného rozhledu, ať už v oblasti geografie, historie, nebo třeba filozofie. Skutečnost, že se velké písmeno píše na začátku věty, zřejmě není nutné rozebírat nikterak podrobně. Zaměřme se tedy na oblasti, v nichž používání velkých a malých písmen může představovat, a také občas představuje, jistou komplikaci.

Oslovení v dopisech

Na první pohled nic složitého. V korespondenci se osobní a přivlastňovací zájmena mohou, ale také nemusí psát s velkým písmenem. Je ale nějak vymezeno, v jakých typech dopisů by se velké písmeno psát mělo a v jakých nikoli? A mohou se takto psaná zájmena vztahovat pouze k jednotlivcům, nebo i ke skupině osob?

Obecně platí, že zájmena s velkým písmenem (*Ty, Tvůj, Vy, Váš*) se používají jako **výraz úcty**. Domněnka, že se mohou objevit pouze v oficiální korespondenci, tedy není správná. Pravidla navíc umožňují používat tento druh oslovení i v případě, že adresátem není jednotlivec, ale **kolektiv** (například: „Rád bych *Vaší* společnosti nabídl...“). Dalo by se tedy říct, že velkým písmenem v oslovení rozhodně nic nezkazíme.

Poznámka k webovým stránkám a propagačním materiálům: Po několika letech praxe jsme dospěli do stadia, kdy u webových stránek či propagačních a dalších „neadresných“ materiálů doporučujeme psát osobní a přivlastňovací zájmena s malým počátečním písmenem. V žádném případě se ale nejedná o striktní pravidlo. Striktní pravidlo zní, že v jednom materiálu (či na jednom webu) by se s malými a velkými písmeny u zájmen mělo pracovat jednotně.

Ještě jednou o vlastních jménech

Jak jsme se již zmínili v první kapitole, vlastní jména jsou definována jako slova nebo slovní spojení, která odlišují určitou osobu, věc či zvíře od jiných osob, věcí či zvířat. Díky nim je tedy možné konkrétní bytosti a věci poměrně jednoznačně identifikovat. Zásady týkající se používání velkých písmen u vlastních jmen jsou mnohé – například v *Pravidlech českého pravopisu* dokázaly zaplnit úctyhodných jedenáct stránek. Pokusme se tedy vybrat alespoň ty nejdůležitější.

Velké písmeno se píše na začátku vlastních jmen **jednoslovných** (*Anna, Vyšehrad, Evropa*). Výjimku tvoří slova cizího původu, v nichž respektujeme původní způsob psaní (*d'Artagnan, McCarthy, O'Connor*).

Ve vlastních jménech **víceslovných** se velké písmeno vždy píše na začátku prvního slova (*Mrtvé moře, Národní divadlo, Liga mistrů*). Pokud je součástí tohoto slovního spojení další vlastní jméno, bude se samozřejmě i ono psát s velkým písmenem (*Světlá nad Sázavou, Rokytnice v Orlických horách, Nízké Tatry*).

Nebyla by to ale čeština, kdyby se spokojila s takto „primitivními“ poučkami. K výše uvedeným základním pravidlům se proto řadí množství dodatků.

Patálie s názvy měst, ulic a staveb

Jestliže vlastní jméno označuje **osídlené místo** (město, čtvrť, sídliště a podobně), píše se velké písmeno ve všech slovech vyjma předložek (*Spišská Nová Ves, Kojšov u Spišské Nové Vsi, Uherský Brod, Staré Město, Frýdek-Místek, Kapské Město, Ho Či Minovo Město, Sídliště Antala Staška*).

Má to ale jeden háček. Stojí-li totiž bližší **určení až za základem příslušného názvu**, píše se velké písmeno v prvním slově tohoto určujícího označení a psaní dalších slov je poté stejné jako v případě, kdy ono bližší určení není součástí sousloví. Pokud ve vás podobné poučky vyvolávají záchvaty zuřivosti, přečtěte si raději několik příkladů: *Fryšava pod Žákovou horou, Kostelec nad Černými lesy, Sídliště Českých legií*.

Často ale vlastnímu jménu předchází **obecný výraz**, který není přímo součástí oficiálního označení. V takovém případě píšeme obecný název s malým písmenem (*ulice Dukelských hrdinů, sídliště Letňany, třída T. G. Masaryka, hotel Albatros, letohrádek Hvězda*). Určit, zda obecný výraz je, nebo není součástí oficiálního označení, je někdy poněkud obtížné.

V takovém případě nám už češtinářské poučky nejsou k ničemu a my se musíme pustit do zkoumání realit.

Tip k sídlištím: Drobnou pomůckou pro určení, zda je slovo „sídliště“ součástí oficiálního názvu, může být fakt, že pokud je druhá část názvu ve 2. pádě, je výraz „sídliště“ součástí oficiálního názvu vždy. Píšeme proto „Sídliště Míru“ či „Sídliště Antala Staška“ (druhé pády), ale „sídliště Černý Most“ či „sídliště Jižní Město“. U jiných typů pojmenování tato zásada neplatí (viz „náměstí Republiky“, „ulice Komunardů“, „most Legií“).

Další pravidlo nás informuje o tom, že začíná-li bližší určení **předložkou**, píše se s velkým písmenem nejen samotná předložka, ale i slovo následující (dům *U Dvou slunců*, ulice *Za Papírnou*, restaurace *U Sedmi trpaslíků*). Zajímavé ale je, že pokud použití dané předložky automaticky vyplývá ze stavby věty, můžeme předložku psát s malým počátečním písmenem. Důvodem je to, že v tomto případě použijeme v podstatě zkrácené označení, k němuž můžeme dosadit i jinou předložku (najedli jsme se *u Sedmi trpaslíků*, zašli jsme si *k Sedmi trpaslíků*).

V předchozí větě jsme narazili na důležité slovní spojení „zkrácené označení“. Místo *U Sedmi trpaslíků* jen *Sedm trpaslíků*. V souvislosti se zkráceným označením je dobré zmínit, že *Pravidla* povolují psát tato zkrácená označení s velkým písmenem, pokud je z kontextu patrné, že jde o zkrácenou verzi konkrétního názvu. Je tedy možné zapsat *Národní muzeum* jako *Muzeum* – je-li z kontextu zřejmé, že tím myslíme ne ledajaké muzeum, ale právě to „národní“. Mimochodem, o několik řádků výše jsme použili ještě jiné zkrácené označení: *Pravidla*. Zapsáno s velkým písmenem, neboť nemáme na mysli obecně jakási pravidla, ale *Pravidla českého pravopisu*.

Tato poučka je velmi užitečná, protože se jí může předcházet špatnému pochopení textu. Píšeme-li například o odbojové organizaci *Tamilští tygři* a v následujícím textu o nich mluvíme jako o tygrech, přece jen by si někdo mohl myslet, že máme na mysli zvířata. Zapisujeme proto *Tygři* (s velkým písmenem), a k záměně dojít nemůže.

Pamatujte ovšem na zmíněné pravidlo: Z textu musí jasně vyplývat, co ve skutečnosti zkráceným označením určujeme. Objeví-li se na samém začátku textu věta jako *Byl jsem v Muzeu*, jedná se o zřejmou chybu. Takové zkrácené označení se může týkat jakéhokoli konkrétního muzea.

Takže: **nejprve** správné, respektive celé jméno, až **potom** zkrácená podoba s velkým písmenem.

Protože příklady často řeknou víc než sáhodlouhé definice, zopakujme v krátkosti ještě několik problematických výrazů:

- *Spišská Nová Ves* (název obce – všechna počáteční písmena jsou velká)
- *Kostelec nad Černými lesy* (bližší určení, tedy „nad Černými lesy“, následuje až za základem názvu, což je „Kostelec“)
- *sídliště Letňany*, ale *Sídliště Českých legií* (v druhém případě je slovo „sídliště“ součástí oficiálního názvu, jak ostatně naznačuje 2. pád)
- *dům U Dvou slunců* (kromě předložky se s velkým počátečním písmenem píše i následující slovo)

O živých bytostech a jim podobných

Pravidlo o psaní velkého počátečního písmene se kromě jména a příjmení vztahuje i na psaní nejrůznějších přízvisek a přezdívek. Jan Ámos Komenský je proto *Učitel národů*, Johanka z Arku se zove *Panna orleánská* (nikoli panna Orleánská) a Ivan Martin Jirous byl, bez urážky, *Magor* (s velkým „m“). S velkým písmenem píšeme i přezdívky osob, jejichž totožnost nám není známa, jako byl například *Mistr sázavský*, *Mistr vyšebrodský* nebo *Mistr litoměřického oltáře*.

Velké písmeno se píše také u **postav pohádkových, náboženských, mytologických či alegorických**. Máme proto *Červenou karkulku*, *ptáka Ohniváka*, *kačera Donalda*, ale také *Matku vod* nebo *Svobodu* (teď máme na mysli tu dámu, která na obraze od Delacroixe vede lid a jež má v New Yorku sochu). Kromě toho píšeme s velkým písmenem i slova jako *Bůh* nebo *Pán* (ve významu náboženském). Na druhou stranu, pokud je řeč například o bozích na Olympu a toto označení se nevztahuje na konkrétní bytost, ale na skupinu, píše se slovo „bůh“ s malým písmenem. Stejně postupujeme i v případě, kdy se výraz „bůh“ používá ve významu přeneseném. Když byl tedy Dominik Hašek po svém příletu z Nagana povýšen na boha, byl to (při vši úctě k jeho schopnostem) stále jen bůh s malým „b“.

K vlastním jménům psaným s velkým písmenem se řadí i **označení národnosti, kmenové či rodinné příslušnosti** a podobně. Píšeme tedy

o *Češích, Sudetských Němcích a Lužických Srbech*, o *Pražanech a Brňanech*, o *Přemyslovcích, Lucemburcích a Slavníkovcích*.

Naopak malá písmena používáme pro označení **příslušnosti k antropologické skupině, k církvi či k jinému kolektivu**. Je proto *katolík a protestant, ruchovec a lumírovec, spartan, slávista a baníkovec, běloch a černoch*.

Žižkovští, Kladenští, Brněnští

Velké písmeno píšeme i v případech, kdy jsou obyvatelé konkrétního města nebo čtvrti označeni adjektivním tvarem *Kladenští, Malostranští* apod. Pokud ale následuje nějaké bližší určení (např. obyvatelé), zvolíme písmeno malé (tedy *Kladenští*, ale *kladenští obyvatelé, kladenští horníci*).

- Vypadá to, že se *Kladenští* (ale *kladenští obyvatelé*) mohou těšit na nové dětské hřiště.

Jak je to s indiány a židy?

V tom, zda psát indiány s velkým, či malým počátečním písmenem, nebylo dlouhá léta úplně jasno. V současné době vycházíme z vyjádření etnologa Zdeňka Salzmann (jehož článek *O psaní slova indián* vyšel v roce 1991 v časopise *Naše řeč*), podle kterého indiány nelze považovat za příslušníky konkrétního národa, ale spíše za antropologickou skupinu. Píšeme proto malé „i“.

- Málokterý kluk naší generace si nikdy nehrál na *indiány*.

U **židů** je situace trochu komplikovanější. Pokud o nich totiž mluvíme jako o národu (například vztahy mezi *Židy a Araby*), napíšeme velké „Ž“. Jestliže mluvíme o jejich náboženské příslušnosti (typicky vztahy mezi *židy a muslimy*), napíšeme malé „ž“.

Instituce, státy a regiony všeho druhu

U **názvů institucí** se snažíme rozlišovat, zda se jedná, či nejedná o oficiální název. Píšeme tedy například *Ministerstvo financí ČR*, ale *české ministerstvo financí*. Podobná zásada platí i v případě správních oblastí. Je

tedy *Středočeský kraj* nebo *okres Praha-východ*, ale mluvíme o *západních Čechách*, *severní Moravě* či *jižní Itálii*.

Zajímavým případem je *Kraj Vysočina*. Slovo „Kraj“ je totiž oficiální součástí názvu, proto se píše s velkým písmenem. Přitom až do roku 2011 bylo oficiálním názvem tohoto kraje pouze slovo „Vysočina“, takže až do té doby se inkriminované spojení psalo „kraj Vysočina“, tedy s malým „k“. Je to jen další důkaz toho, že chcete-li mít perfektní pravopis, nesmíte být líní občas udělat malý průzkum reálií a aktuálního vývoje třeba na internetu.

Pořádně zatopit nám někdy dokážou názvy komplikovanější, v nichž se vyskytuje hned několik vlastních jmen. Za všechny bychom mohli uvést *Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky*. V takových případech bývá nejlepší si správnou podobu ověřit z důvěryhodného zdroje.

Jižní Korea, ale Česká republika, Evropská unie

U víceslovných názvů států či institucí pamatujme na to, že pokud druhou a další část sousloví netvoří vlastní jméno, píšeme s velkým písmenem pouze první slovo. V tom se čeština liší například od angličtiny a čas od času zde vznikají chyby.

- *Jižní Korea* (*Korea* je vlastní jméno, píšeme ho s velkým „K“)
- *Česká republika* (vždy s malým „r“, na rozdíl od anglického *Czech Republic*)
- *Evropská unie* (nikoli *Evropská Unie*)
- *Organizace spojených národů*
- *Spojené státy americké*
- *Spojené arabské emiráty*

Jihoafriický paradox

Je správně *jižní Afrika*, nebo *Jižní Afrika*? Pokud uvádíme název země či kontinentu (např. *Afrika*) a chceme upřesnit, že máme na mysli jih tohoto kontinentu (tedy *jižní Afrika*), napíšeme u přídavného jména malé písmeno. Někdy ale toto upřesňující přídavné jméno tvoří součást názvu – *Jižní Afrika* je totiž také stát, který známe rovněž pod názvem *Jihoafriická republika*. Není to zajímavé? Stát *Jižní Afrika* leží v *jižní Africe* (tj. na jihu kontinentu *Afrika*).

Totéž platí například pro *jižní Austrálii* a *Jižní Austrálii*. Prvním souslovím popisujeme jih Austrálie, druhé spojení je (jako celek) název jednoho z australských států.

Divoký západ, Blízký východ

Spojení typu *Divoký západ*, *Blízký východ* či *Dálný východ* jsou hodnocena jako vlastní jména, a proto se píšou s velkým počátečním písmenem. (Na rozdíl například od spojení typu *karibská oblast* či *středoevropská zóna*, která nemají status vlastních jmen.)

- Rád sledoval filmy z prostředí *Divokého západu*.

Jak na názvy firem s malým počátečním písmenem

Těžko říct, čím je to způsobeno, ale řada (máme pocit, že především německých, ale už i několik českých) firem si pro svůj oficiální název zvolila malé počáteční písmeno. Z těch známějších je to třeba *adidas*, experti na IT asi budou znát *visionapp*, odborníci na energetiku třeba společnost *enviaM* a podobně. Je potřeba tuto typografickou podobu respektovat, nebo je možné psát tyto názvy podle českých pravopisných pravidel?

Jazyková poradna Ústavu pro jazyk český doporučuje psát v běžných textech tyto názvy standardně s velkým písmenem (tedy boty *Adidas*, společnost *Visionapp*) a pouze v textech právní povahy zachovávat „oficiální“ podobu názvu společnosti.

Velká písmena u přídavných jmen

S velkým písmenem se píšou nejen samotná vlastní jména, ale také přídavná jména přivlastňovací od nich odvozená, tedy adjektiva utvořená podle vzoru „otcův/matčín“. Z praxe si můžeme uvést slova jako *Petrův*, *Aniččin*, *Američanův*, *Pražanův*, *Lucemburkův* a podobně.

V ostatních přídavných jménech se píše počáteční písmeno malé, pochopitelně pokud se nejedná o oficiální název. Pijeme tedy *plzeňské* pivo, *moravské* či *francouzské* víno, fandíme *českým* sportovcům a čteme sice *Hrabalovy* romány, ale setkáváme se v nich s *hrabalovskými* hrdiny a *hrabalovskými* paradoxy.

- V jeho románu je výrazný *vančurovský* styl vyprávění.
- S *Karlovy* kamarády jsme popíjeli *svijanské* pivo.

Závěrečné slovo k identifikaci vlastních jmen

Zapamatovat si základní poučky o psaní velkých písmen u vlastních jmen nemusí být nikterak náročné. Mnohem těžší někdy bývá vlastní jména vůbec poznat. Řekli jsme si, že vlastní jména slouží k relativně jednoznačné identifikaci osob, zvířat či věcí a že mezi ně patří názvy měst, čtvrtí, ulic, staveb, živých bytostí, jakož i bytostí pohádkových, náboženských a podobně, označení rodové či kmenové příslušnosti, názvy institucí a správních celků. Některé další oblasti, v nichž se s vlastními jmény můžeme setkat, bychom rádi zmínili alespoň telegraficky:

- **Názvy astronomické:** Například *Velký vůz*, *Jupiter*, *Andromeda*. Slova jako *Měsíc*, *Slunce* či *Země* píšeme s velkým písmenem jen tehdy, mluvíme-li o nich jako o astronomických termínech. Ve spojeních typu „*měsíc* zářil na obloze“, „*stát* oběma nohama na *zemi*“ nebo „*to slunce* ale dneska připaluje“ píšeme počáteční písmeno malé.

- **Názvy zeměpisné:** *Divoká Orlice*, *Slapské jezero*, *Boubínský prales*

- **Názvy významných dokumentů, tiskovin, rubrik:** *Listina základních práv a svobod*, *Bible kralická*, *Rukopis královédvorský*, *Hospodářské noviny*, *S mikrofonem za hokejem*

- **Oficiální názvy výrobků a plodin:** *Škoda Felicia* – ale „jezdí ve *felicii*“, *hodinky Citizen*, *jablka Rubín*

- **Názvy významných událostí, svátků:** *Pražské povstání*, *Velká francouzská revoluce*, *Měsíc knihy*, *Velká cena Japonska*, *Nový rok*, *Vánoce*, *Velikonoce*

- **Názvy trofejí a vyznamenání:** *Zlatá přilba*, *Pohár ČMFS*, *Řád bílého lva*, *Nobelova cena míru*

Naopak s velkým písmenem se **nepíší** názvy bitev a válek: *třicetiletá válka*, *druhá světová válka*, *bitva na Bílé Hoře*.

Psaní velkých písmen v závorkách

Má-li si člověk úspěšně poradit s dilematem, zda text v závorkách napsat s velkým, nebo malým počátečním písmenem, musí se nejprve rozhodnout,

zda tento text je, či není součástí věty. Pokud do věty patří, bude začínat malým písmenem a tečka bude následovat až za závorkou:

- Zboží dodáváme ve třech barvách (černé, bílé a modré).
- Naše služby jsou značně variabilní (rádi Vám je ušijeme na míru).

Pokud je text v závorce samostatnou výpovědí, bude se psát s velkým písmenem. V tom případě ale musí mít obě věty (jak věta v závorkách, tak věta předcházející) svou vlastní tečku:

• Naše konkurence nás obvinila z nekalých obchodních praktik. (Rád bych jen dodal, že toto nařčení je samozřejmě naprosto nesmyslné.)

03 – Rychlý test znalostí

Otestujte si, jak dobře jste pochopili problematiku této kapitoly. Správné odpovědi na otázky naleznete na konci knihy.

1. Opravte chyby v následujících souvětích:

- Odstěhoval se ze Sídliště Červený vrch do Lhoty u červeného vrchu v Jižních Čechách, kde bydlí v ulici K pivovaru nedaleko pahorku Čertova Skála.
- Pochází z Nové vsi u Nového města na Moravě, která leží v kraji Vysočina.

2. Vyberte správnou variantu zápisu:

- a) *Česká republika* je členem *severoatlantické aliance*.
- b) *Česká Republika* je členem *Severoatlantické aliance*.
- c) *Česká republika* je členem *Severoatlantické aliance*.
- d) *Česká Republika* je členem *severoatlantické aliance*.
- e) *Česká republika* je členem *Severoatlantické Aliance*.

3. Doplňte správně velká a malá písmena:

• Tento rodák z _álného _ýchodu (konkrétně ze _adní _ndie) ve skutečnosti přišel do _řední _vropy z _atinské _meriky.

4. Doplňte správně velká a malá písmena:

• Mohutná _apoleonova armáda porazila v bitvě u Slavkova spojená _akouská a _uská vojska.

5. Vyberte variantu, která svým zápisem odpovídá pravidlům:

- a) Dlouho jsem jezdil *žigulíkem*, ale pak jsem si našetřil na *lamborghini Huracán*.
- b) Dlouho jsem jezdil *Žigulíkem*, ale pak jsem si našetřil na *Lamborghini Huracán*.
- c) Dlouho jsem jezdil *Žigulíkem*, ale pak jsem si našetřil na *Lamborghini huracán*.
- d) Dlouho jsem jezdil *žigulíkem*, ale pak jsem si našetřil na *Lamborghini Huracán*.

6. Doplňte správně velká a malá písmena:

- V období _rvní světové války proběhla v _arském Rusku tzv. _íjnová revoluce.

7. Ve kterém řádku jsme správně pracovali s velkými písmeny?

- a) Vyhrál sice několikrát celkové hodnocení *světového poháru*, ale na *Zimní olympiádě* v roce 2014 neuspěl.
- b) Vyhrál sice několikrát celkové hodnocení *světového poháru*, ale na *zimní olympiádě* v roce 2014 neuspěl.
- c) Vyhrál sice několikrát celkové hodnocení *Světového poháru*, ale na *zimní olympiádě* v roce 2014 neuspěl.
- d) Vyhrál sice několikrát celkové hodnocení *Světového poháru*, ale na *zimní Olympiádě* v roce 2014 neuspěl.

Kapitola 4: Psaní zkratek a značek

Nedosti na tom, že nás čeština pronásleduje nesčetnými poučkami o psaní podstatných a přídavných jmen, zájmen, sloves a dalších „běžných“ výrazů. Svá pravidla má i psaní zkratek a značek – a právě s nimi se v této kapitole trochu seznámíme.

Možná si někteří z vás vzpomenou na písničku od Ivana Mládka nazvanou Zkratky, ve které její autor žongluje s *DKW*, *V3S*, *ČSAO* či *OÚNZ* s takovou lehkostí, že člověku neznalému reálií jen přechází zrak (respektive sluch). Od chvíle, kdy toto dílko spatřilo světlo světa, už sice uplynul nějaký ten pátek, ale tehdejší trend používání a neustálého obohacování fondu zkratek zůstal prakticky zachován až dodnes. A není divu.

Zkratky a značky jsou jakýmsi úsporným opatřením, které šetří čas i náklady. Asi si umíte představit, jak by to vypadalo, kdyby kupříkladu slovníky, encyklopedie nebo manuály žádné zkratky nevyužívaly. Množství textu by výrazně vzrostlo, potisklo by se více papíru a spolu s tím by pochopitelně stouply i náklady na výrobu a místo v naší knihovně. V konečném důsledku tak můžeme říct, že zkratky šetří naše lesy i naše peněženky. Pojd'me tedy o těchto dobrodincích zjistit něco víc.

Trocha teorie

Pravidla českého pravopisu pojednávají o **zkratkách, značkách a zkratkových slovech**. Všechny tyto prostředky slouží ke zkracování (případně nahrazování) často používaných slov nebo slovních spojení v psaných projevech. Jsou ale mezi nimi jemné rozdíly.

Zkratky

Zkratka je ve *Slovníku spisovné češtiny* definována jako „ustálené zkrácení slova nebo slov“. Zkratky odvozené od slov psaných s velkým počátečním písmenem se taktéž píšou s velkým písmenem na začátku (*př. Kr.* = před Kristem). Ostatní zkratky se zpravidla píšou s počátečním písmenem malým.

Obvykle se zkratka tvoří tak, že se použije první písmeno slova nebo slov, případně slabika nebo i více slabik – pokud možno tak, aby zkratka končila souhláskou:

- *p.* (pán)
- *s.* nebo *str.* (stránka)
- *př. n. l.* (před naším letopočtem)

V jiných případech se zkratka utvoří vypsáním souhlásek:

- *mjr.* (major)
- *kpt.* (kapitán)
- *mld.* (miliarda)

Při zkracování složených slov se spojí počáteční písmena, respektive skupiny písmen obou částí:

- *čs.* (československý)
- *jz.* (jihozápadní)

Některé zkratky ustálených slovních spojení píšeme dohromady – jako by šlo o zkratku jediného slova:

- *apod.* (a podobně)
- *atd.* (a tak dále)
- n *mj.* (mimo jiné)

Za všemi výše uvedenými zkratkami se píše tečka.

Čas od času se vyskytnou i zkratky utvořené z prvního a posledního písmene daného slova. Za takovou zkratkou se tečka nepíše:

- *pí* (paní)
- *cca, ca* (cirka)
- *fa* (firma), *fy* (firmy)
- *čce* (července)

Značky

Podle *Pravidel českého pravopisu* se jako značek užívá jednak zkratek s ustáleným grafickým obrazem, jednak písmen z cizích abeced a zvláštních nepísmenných grafických znaků. Na rozdíl od zkratek se za **značkami**

zásadně nepíše tečka a je také striktně stanoveno, která písmena tvořící značku budou velká a která malá.

Mezi značky řadíme například **označení měrných jednotek**, jako je *cm* (centimetr), *K* (kelvin) či *A* (ampér), **značky měn** (*Kč*, *\$*, *€*), **značky matematických a hudebních pojmů**, **chemických prvků** a podobně.

Poznámka: Normou pro používání měřicích jednotek je mezinárodní soustava SI. V naší legislativě se touto problematikou zabývá zákon č. 505/1990 Sb., o metrologii, a ČSN ISO 1000 „Jednotky SI a doporučení pro užívání jejich násobků a pro užívání některých dalších jednotek“.

Charakter značek mají i takzvané **iniciálové zkratky**, což jsou zkratky utvořené z počátečních písmen víceslovných názvů psané velkými písmeny. Tímto způsobem se zkracují například názvy států (*ČR*, *USA*, *SRN*), názvy institucí (*OSN*, *OPEC*, *NATO*, *UNICEF*), názvy různých akcí (*ZOH*, *MFF*), novin, časopisů či televizních stanic (*LN*, *MF*, *ČT*, *BBC*, *CNN*) a podobně.

Zkratková slova

Zkratková slova jsou zkratky, které mají charakter slov – lze je tedy skloňovat, případně od nich odvozovat další slova. Patří sem například *Čedok* (Česká dopravní kancelář), *Amfora* (Amatérské fotbalové rarity), ale také třeba *kolchoz* (kolektivnoje chozjajstvo – zemědělské družstvo).

Trocha praxe

Kromě výše uvedených pravidel bychom se rádi zmínili ještě o dvou oblastech, v nichž se s psaním zkratk běžně setkáváme a v nichž se poměrně často dělají chyby.

Akademické, akademicko-vědecké a vědecko-pedagogické tituly

Podobu titulů, které lze získat na českých vysokých školách, upravuje zákon o vysokých školách z roku 1998. Ovšem tato podoba není vždy (konkrétně u akademicko-vědeckých titulů *Ph.D.* a *Th.D.*) v souladu s běžnými pravopisnými zvyklostmi (za tečkou uvnitř zkratky by měla být mezera), ale v každém případě je uznávanou normou.

Jednotlivé tituly tedy mají následující podobu:

Akademické tituly

- *Bc.* (bakalář)
- *BcA.* (bakalář umění)
- *MUDr.* (doktor medicíny)
- *MDDr.* (nový titul pro zubní lékaře)
- *MVDr.* (doktor veterinární medicíny)
- *Ing.* (inženýr)
- *Ing. arch.* (inženýr architekt)
- *Mgr.* (magistr)
- *MgA.* (magistr umění)

Po vykonání rigorózní zkoušky a obhajobě rigorózní práce mohou absolventi s titulem „Mgr.“ (magistr) získat některý z následujících doktorských titulů:

- *PhDr.* (doktor filozofie)
- *JUDr.* (doktor práv)
- *RNDr.* (doktor přírodních věd)
- *PharmDr.* (doktor farmacie)
- *ThLic.* (licenciát teologie)
- *ThDr.* (doktor teologie)

Všechny výše uvedené akademické tituly se uvádějí před jménem a neoddělují se od jména čárkou.

Akademicko-vědecké tituly

Pokud student zdárně absolvuje postgraduální studium, které završí obhajobou disertační práce, může se těšit na jeden ze dvou akademicko-vědeckých titulů:

- *Ph.D.* (doktor)
- *Th.D.* (doktor teologie)

Dříve používané tituly *CSc.* (kandidát věd) a *DrSc.* (doktor věd) se už v dnešní době neuděluje. Od roku 2003 však mimořádné osobnosti české vědy mohou získat nový vědecký titul *doktor věd* (zkratka *DSc.*). Uděluje

ho Akademie věd ČR a „vyjadřuje zvláště vysokou vědeckou kvalifikaci prokázanou vytvořením závažných vědecky originálních prací důležitých pro rozvoj bádání v určitém vědním oboru a charakterizujících vyhraněnou vědeckou osobnost“. (Citováno z Pravidel pro udělování vědeckého titulu „doktor věd“ v AV ČR.) Za tento titul se poté ještě připojuje označení příslušné skupiny věd (tedy např. „doktor sociálních a humanitních věd“).

Důležité je, že všechny tyto tituly se **uvádějí za jménem a z obou stran se oddělují čárkou** (pokud tedy samozřejmě po titulu nenásleduje tečka na konci věty). Píšeme tedy například:

- *MUDr. Jaroslav Novák, CSc.*, uveřejnil článek v odborném časopise.
- *PhDr. Jiří Sova, Ph.D.*, zvítězil ve výběrovém řízení.

Vědecko-pedagogické tituly

Zkratky vědecko-pedagogických titulů (profesor a docent) uvádíme před jménem a píšeme je s malým písmenem (*prof.*, *doc.*).

- Primářem oddělení je *prof. MUDr. Karel Hájek, DrSc.*

Zahraniční tituly

Nejrůznějších titulů, které člověk může získat studiem na zahraničních vysokých školách, je nepřeberné množství. Jedním z nejpopulárnějších je bezpochyby titul Master of Business Administration (zkratka *MBA*). Podobně jako u akademicko-vědeckých titulů píšeme i tuto zkratku za příjmení a od okolního textu ji oddělujeme čárkami.

- Školení povede *Mgr. Jan Brázda, MBA*.

Diplomovaný specialista

Přestože titul „diplomovaný specialista“, udělovaný na vyšších odborných školách, nespadá pod akademické tituly, rozhodli jsme se ho do výčtu zařadit. I zkratka tohoto titulu (*DiS.*) se uvádí za jménem a odděluje se čárkami.

- Pan *Martin Pěnkava, DiS.*, se stal naším novým zaměstnancem.

Další pravidla pro psaní titulů

- Co se týče pořadí akademických titulů před jménem, platí, že se nejprve píše **vědecko-pedagogický titul** a potom titul akademický (*doc. RNDr. Petr Dvořák*).

- Získal-li někdo dva nerovnocenné akademické tituly, napíše si ten „hodnotnější“ jako první. Tedy např. *JUDr. Ing. Petr Dvořák*.

- Vystudoval-li někdo dvě vysoké školy a získal na nich **dva rovnocenné tituly**, napíše si většinou první získaný titul těsně před jménem a druhý předsadí před něj. Pokud tedy pan Dvořák získal nejprve titul inženýr a potom titul magistr, zřejmě se na jeho vizitce bude skvět: *Mgr. Ing. Petr Dvořák*.

- Zajímavá situace nastává ve chvíli, kdy někdo vystudoval dvě vysoké školy, na nichž shodně získal například titul inženýr. Pokud se nemíní jednoho ze svých titulů jen tak vzdát a chce je používat oba, nabízí se mu latinská spojka *et*, případně symbol *&*, kterými může své dva tituly „propojit“. Tedy například *Ing. et Ing. Petr Dvořák*.

- Platí také, že **vyšší titul „přebije“ titul nižší získaný na stejné škole**. Pokud tedy někdo získal na vysoké škole nejprve titul bakalář a potom tamtéž pokračoval v magisterském studiu, které řádně završil, napíše si na dveře spíše *Mgr. Petr Dvořák* než *Mgr. Bc. Petr Dvořák*.

- Doktorské tituly lze v méně oficiálních dokumentech zkrátit na *dr*. Tento zápis ovšem nelze tak docela doporučit – už kvůli tomu, že zbytečně zastírá, v jaké oblasti lidského vědění byl titul získán.

Tip: Vynikající podrobné pojednání o problematice akademických titulů najdete na stránkách Internetové jazykové poradny ÚJČ AV ČR (<http://prirucka.ujc.cas.cz>). Do vyhledávání zadejte například heslo „tituly“.

Označení obchodních společností

Zkratky obchodních názvů, jako je *akciová společnost, společnost s ručením omezeným, veřejná obchodní společnost* a další, se používají běžně, ale málokdy správně.

Vždy je nutné mít na paměti, že zkratky (například *a. s.* nebo *v. o. s.*) zastupují určitá slovní spojení, a proto by se s nimi mělo zacházet stejně jako s příslušnými výrazy – nezapomínat tedy na **mezery** a ve většině případů (konkrétně když zkratka stojí za samotným názvem) také na **čárky**.

- Setkání představitelů *a. s. České luhy a háje* proběhlo v přátelském duchu.

- Agentura *Novák, v. o. s.*, oznámila ukončení činnosti.

Určitou specialitou jsou zkratky výrazu **společnost s ručením omezeným**. O „zkratkách“ (v množném čísle) mluvíme proto, že jsou hned dvě. Obvyklejší tvar je *s. r. o.*, kdy je předložka „s“ jaksi eliminována – písmeno „s.“ zde totiž zastupuje výraz „společnost“. Kromě toho se používá i tvar *spol. s r. o.* V tomto případě je nutné myslet na to, že za předložkou „s“ se nepíše tečka, protože se nejedná o zkratku.

- *Studio Top Design, s. r. o.*, vyhrálo výběrové řízení.

- *Studio Top Design, spol. s r. o.*, vyhrálo výběrové řízení.

Člověk míní, obchodní rejstřík mění...

Zejména v textech právní povahy není – pokud jde o zkratky názvu společností – nejdůležitější normou pravopis (byť bychom si to přáli), ale zápis v obchodním rejstříku. Byla-li tedy společnost registrována pod názvem *Top Design s.r.o.*, je to sice z pravopisného hlediska chybné, ale v textech právně či administrativně závazných je lepší tento tvar používat.

Časté otázky ke zkratkám a značkám

Má se za „viz“ psát tečka?

Ne. Jak uvádíme i ve dvanácté kapitole „Oříšky v našem slovníku“, slovo „viz“ není zkratka, ale rozkazovací tvar slovesa „vidět“. Proto za ním tečku nepíšeme. (Pokud slovo „viz“ zkrátíme na podobu „v.“, tečku samozřejmě napíšeme.)

- Pro bližší informace viz stranu 5.

Jak zkracovat slovo versus?

V zásadě existují dvě možnosti – „vs.“ nebo pouze „v.“ –, přičemž bychom si dovolili doporučit variantu „vs.“, protože „v.“ lze snadno zaměnit se zkratkami jiných výrazů (např. již zmiňovaného „viz“).

- Kvalita vs. nízká cena.

Celý text mám psaný velkými písmeny. Mohu napsat velkými písmeny i značku (např. KG, KČ apod.)?

Ne. Značky mají na rozdíl od zkratk ustálenou grafickou podobu a o jejich významu často rozhoduje i velikost písmene. Například značka *h* zastupuje hodinu, halér a hekto-, pod značkou *H* se skrývá vodík a henry (jednotka indukčnosti).

- BANÁNY JEN ZA 25 Kč/kg!

Věta mi končí zkratkou. Budou tedy na jejím konci dvě tečky?

Ne. Pokud věta končí zkratkou, druhou tečku už nepíšeme.

- Prodáváme televize, domácí kina *apod.* (Nikoli: Prodáváme televize, domácí kina *apod..*)

Jak se zkracuje slovo paní – pí., nebo pí?

Správná podoba zkratky je *pí* (bez tečky). Podobně jako u zkratk typu *ca* (cirka) či *fa* (firma) se jedná o zkratku tvořenou prvním a posledním písmenem. Proto se za ní tečka nepíše.

- Informujte o tom prosím *pí* Červeňákovou.

Jaká je značka pro „megapixel“?

Megapixel je relativně nová, ale zároveň už dosti rozšířená jednotka, s níž se setkáváme zejména u specifikací digitálních fotoaparátů. Zkracuje se všelijak (*MPX*, *MP*, *MPix*, *Mpx*, *MPx* apod.) a v době psaní této knihy ještě žádná z těchto podob nebyla kodifikovaná. Můžeme tedy pouze doporučit. Naším favoritem je podoba *Mpx*. Přejde nám logická proto, že „M“ je běžná značka pro „mega-“ a „px“ je standardně užívanou značkou pro „pixel“. Proto doporučujeme:

- Digitální fotoaparát s rozlišením 10 *Mpx*.

Jak psát číslo jednací a číslo popisné?

Číslo jednací i číslo popisné lze zkracovat dvěma způsoby – „čj.“ i „č. j.“, respektive „čp.“ i „č. p.“ Naopak nesprávné jsou „hybridy“ („č.j.“ nebo

„č.p.“, případně „č j.“ nebo „č p.“).

- Dům čp. 12 (i č. p. 12) získal status kulturní památky.

Jak zkracovat „poštovní přihrádku“?

Spojení „poštovní přihrádka“ lze v adresách zkracovat buď jako *p. p.*, anebo zkratkami *PO BOX* či *P. O. BOX* (všimněte si mezery mezi *P.* a *O.*).

Z „boxovacích“ zkratk se nám sympatičtěji jeví druhá uvedená, tj. *P. O. BOX*.

Jak se zkracuje nadmořská výška?

U zkrácené podoby údaje o nadmořské výšce se objevuje zajímavá kombinace jedné značky (pro metr) a dvou zkratk (slov „nad“ a „mořem“). Správná podoba je proto *m n. m.* – tedy „m“ bez tečky a potom „n.“ a „m.“ s tečkou.

- Sněžka (1 602 *m n. m.*) je nejvyšší horou Česka.

Jak je to s mezerami u stupňů Celsia?

Uvádíme-li teplotu ve stupních, následuje za číslem mezera, potom stupeň a nakonec obligátní „céčko“. A pozor: Pro stupeň existuje speciální znak, „kroužek“. (Na klávesnici byste ho měli najít v levém horním rohu – stiskněte Shift a klávesu se znakem ~. Další možností je klávesová zkratka Alt + 0176.) Písmenem „o“ formátovaným jako horní index si raději nevypomáhejte.

- Zítkřejší odpolední teploty vystoupí na 25 °C.
- Venku byl mráz až –30 °C.

Tři doporučení na závěr

1. Nezapomínejte na horní a dolní index (např. 10 *m*², *H*₂*S*O₄). Nepište místo nich písmena standardní velikosti.

2. Pokud si nejste jisti správnou podobou nějaké zkratky či značky, ověřte si ji v *Pravidlech českého pravopisu* nebo v příslušném normativním zdroji (zákon, technické normy atd.).

3. Vždy používejte zkratky tak, aby vám druzí rozuměli.

04 – Rychlý test znalostí

Otestujte si, jak dobře jste pochopili problematiku této kapitoly. Správné odpovědi na otázky naleznete na konci knihy.

1. Doplněte do následujícího textu veškerou chybějící interpunkci:

• Ing Ladislav Staroch CSc s chotí navštívili letos v lednu Austrálii. Po letu, který trval cca 25 hod, přistáli v Canbeře. Hned se vydali navštívit různá muzea, památky apod Na konci týdne podnikli výlet na nejvyšší horu světadílu Mt Kosciuszko, vysokou 2228 m n m, odkud měli krásný výhled. I když je zájezd, objednaný u fy Protinožci Tour spol s r o půl roku dopředu, stál přes osmdesát tis Kč, vůbec vynaložených peněz nelitovali.

Kapitola 5: Zaměřeno na zájmena

Naším hlavním cílem je poskytnout vám vodítko, díky němuž si snáze poradíte s konkrétními jazykovými nejasnostmi a zvýšíte kvalitu svých textů. Proto vás nebudeme unavovat sáhodlouhým obecným povídáním o zájmenech. Snad jen několik zásadních informací.

Možná si ještě ze školy pamatujete, že zájmena jsou slova ohebná, která ve větě zastupují podstatná a přídavná jména, k nimž se vztahují. Odtud také pochází jejich název – zájmena, tedy „za jména“ neboli „místo jmen“. Vytahovat se pak můžete znalostí latinského názvu pronomina.

Zájmena se dělí na sedm druhů (byť se někdy uvádí druhů osm – vysvětlíme). Protože je to učivo přibližně páté třídy, mnozí z nás by už zřejmě jen těžko dávali dohromady, že to jsou zájmena...

1. osobní (*já, oni, ...*)
2. přivlastňovací (*můj, jejich, ...*)
3. ukazovací (*ten, taková, ...*)
4. tázací (*který? kdo? ...*)
5. vztažná (*který, jenž, ...*)
6. neurčitá (*něčí, jakýkoli, ...*)
7. záporná (*nikdo, žádný, ...*)

Důvod, proč se můžete setkat s dělením i na osm druhů, je ten, že zájmena neurčitá mají poddruh – zájmena vymezovací. To jsou zájmena *sám, samý* a někdy se do tohoto poddruhu zařazují i *každý, všechen* a *týž*. Vymezovací zájmena se občas uvádějí jako samostatný čili osmý druh.

Dosti již obecných úvodů, vrhneme se na praxi. Na následujících stranách si připomeneme, jaké chyby se někdy při používání zájmen objeví. Tyto problematické jevy jsme seřadili právě podle jednotlivých druhů zájmen.

Mně, nebo mě?

Ano, začínáme klasickým problémem, s nímž se moří snad všichni. Nepříjemné je, že tomuto dilematu čelíme při psaní velmi často, protože přichází na přetřes hned ve čtyřech různých pádech: druhém, třetím,

čtvrtém a šestém. A tak věříme, že uvítáte vysvětlení v následujících odstavcích.

Ačkoli existuje i určitá pomůcka (o níž se zmíníme dále), nám osobně přijde nejsnazší si zkrátka zapamatovat, že ve 2. a 4. pádu se píše zájmeno *mě*, zatímco v pádu 3. a 6. píšeme *mně*. I když to tak možná na první pohled nevypadá, ve skutečnosti není tak těžké si toto pravidlo pamatovat. Může vám pomoci, když si uvědomíte, že pády pro jednotlivé tvary (*mě* a *mně*) se střídají. Druhý pád *mě*, třetí pád *mně*, čtvrtý pád *mě* a šestý pád zase *mně*.

- Bylo ti *mě* alespoň trochu líto (2. pád)?
- Já vím, *mně* se to mluví, když nejsem v tvé situaci (3. pád).
- Označil *mě* za lháře (4. pád).
- Mluvili o *mně* s výrazným despektem (6. pád).

Pokud raději používáte mnemotechnické a jiné podobné pomůcky, zde je ona slíbená – převed'te větu do 2. osoby jednotného čísla, tedy nahraďte *mě*, *mně* zájmeny *tebe*, *tobě*. Pokud se do věty bude hodit zájmeno *tebe* (*tě*), je správná varianta *mě*, pokud se do ní bude hodit *tobě*, je správná varianta *mně*.

- Zkuste *mě* o tom přesvědčit. (Tebe.)
- *Mně* se tam vůbec nechce. (Tobě.)

V některých případech je možné (a občas i velmi vhodné) použít varianty těchto zájmen. V případě *mě* je to zájmeno *mne* (použitelné ve 2. i 4. pádu, byť může někdy působit poněkud knižně), v případě *mně* zájmeno *mi* (použitelné jen ve 3. pádu).

- Vyprávěj *mi* o tom. (Tobě.)
- Ozval se *mi*, až když mu teklo do bot. (Tobě.)
- Nikdo *mne* o tom neinformoval. (Tebe.)
- Beze *mne* to zkrátka nezvládnete. (Tebe.)

Ho, je, nebo jej?

Otázky někdy vznikají i ohledně 4. pádu zájmena ve středním rodu „ono“. Pravidla týkající se používání tohoto rodového zájmena se v nepříliš dávné minulosti změnila a jeho skloňování se zjednodušilo. V minulosti byly přijatelné pouze podoby *ho* a *je*, nyní je přijatelná i podoba *jej*.

Například knihu tedy může autor nazvat všemi těmito způsoby:

- Sebevědomí – jak *je* získat
- Sebevědomí – jak *ho* získat
- Sebevědomí – jak *jej* získat

Můj vs. svůj

Tato dvě slovíčka a jejich tvary bychom rozhodně neměli mít v hlavě zafixovaná jako totožné výrazy, které můžeme podle libosti zaměňovat. To lze spíše málokdy. Onou chybou, s níž se setkáváme skoro pořád, je použití zájmena *můj* a jeho tvarů tam, kde musí být nezbytně jeho kolega, tedy výraz *svůj*. Že vám tento nedostatek nepřijde zas tak rozšířený? Tak se na to, jak se s těmito zájmeny běžně pracuje, zkuste na chvíli zaměřit, až budete sledovat televizi nebo číst noviny. To už by muselo být, abyste se s takovým prohřeškem nesetkali.

Obecná zásada zní, že zájmeno *můj* a jeho tvary musíme nahradit slovem *svůj* v případech, že se dané zájmeno vztahuje k podmětu věty. Totéž platí i u dalších přivlastňovacích zájmen jako *jeho* a *náš* (a jejich tvarů). Jak vypadá popsané pravidlo v praxi?

Povšimněte si chybného použití zájmena *můj* v této větě:

- Vítám vás na *mém* hradu. (Špatně.)

Podmětem věty je nevyjádřené slovo *já*. Zájmeno *můj* se vztahuje právě k tomuto podmětu (já vítám, já jsem majitel hradu), takže se musí změnit na *svůj*:

- Vítám vás na *svém* hradu.

Ještě si uvedeme jeden nápadný příklad při použití slova *jeho*:

- Karel Čapek použil slovo „robot“ na radu *jeho* bratra Josefa. (Špatně.)

Věta vytváří dojem, že Josef Čapek je bratrem nějaké neznámé třetí osoby. Případně že je bratrem robota. To vše je samozřejmě nesmysl. Problém vznikl proto, že zájmeno *jeho* se vztahuje k podmětu, kterým je Karel Čapek. Věta tedy bude správně znít:

- Karel Čapek použil slovo „robot“ na radu *svého* bratra Josefa.

Náležité používání zájmena *svůj* a jeho tvarů je nejen nezbytné z hlediska mluvnického, ale zároveň pomáhá vyhnout se nejasným nebo

matoucím výroků. Podívejte se na následující větu:

- Strmé skalní stěny vyrůstají ze zelených horských pastvin a přitahují pozornost k *jejich* vrcholům.

V této podobě nám věta sděluje, že při procházce budeme pozvedat zraky k vrcholům pastvin. To samozřejmě autor na mysli neměl, u pastvin si jakýkoli vrchol představujeme dost těžko. Ve skutečnosti samozřejmě zvedáme hlavy k vrcholům oněch skalních stěn. Kde se stala chyba, je očividné – jde opět o chybějící zájmeno *svůj*. Pokud měl totiž autor na mysli vrcholy skalních stěn, měl vzít v potaz, že tyto **stěny jsou v jeho větě podmětem**. Takže větu měl ukončit takto:

- ... ke *svým* vrcholům.

Jakmile však napsal „... k *jejich* vrcholům“, slovo „vrcholy“ tím vztáhl nikoli k podmětu, ale v tomto případě k předmětu, jímž jsou „pastviny“. Tím věta ztratila svůj (všimněte si, ne její) původní smysl, ale aspoň získala čestné místo v naší knize.

I ve druhé osobě jednotného čísla nahrazujeme *tvůj* zájmenem *svůj*. Příkladem je tato věta, kterou uvádíme v nesprávné i správné podobě:

- Ty ani neochutnáš *tvůj* vlastní dort? (Špatně.)
- Ty ani neochutnáš *svůj* vlastní dort?

Ovšem pozor. V záslužné snaze dostat svým povinností ke slovu *svůj* je někteří pisatelé nadšeně používají i tam, kde být nemá. Nezapomeňme totiž, že záleží na tom, zda přivlastňujeme podmětu. Vzniknout tak mohou komické věty, jako je třeba tato:

- Autor vydal knihu před pěti lety. Po nadšeném ohlasu *svých* čtenářů vzniklo i pokračování.

Že je tam něco špatně, vidíte? No samozřejmě. Slovo „čtenáři“ ve druhé větě přivlastňujeme pochopitelně autorovi, ten je však podmětem věty předchozí. V druhé větě je podmětem slovo „pokračování“. V tomto případě by zřejmě bylo nejjednodušší zájmeno *svých* zkrátka vypustit. Správná formulace by mohla vypadat takto:

- Autor vydal knihu před pěti lety. Po nadšeném ohlasu čtenářů vzniklo i pokračování.

Privlastňujeme jenom podmětu?

V dosud uvedených případech byla chyba v podobě chybějícího zájmena *svůj* nesporná. Otázky však někdy vyvolávají věty obsahující zájmena *náš* a *váš*, kde otázka nahrazení není tak jednoznačná.

I tato zájmena se totiž mění na *svůj*, vztahují-li se k podmětu. Jenomže ne vždy. Záleží na tom, zda privlastňujeme pouze osobám v podmětu, nebo širší skupině. Protože obecná definice nám toho většinou mnoho neřekne, podíváme se na konkrétní příklad. Představte si, že skupina pěti astronautů má vyrazit na vesmírnou misi. Dejme tomu, že dva z nich oslovujeme následující větou:

- Děkujeme vám, že se staráte o úspěch *vaší* mise.

Ve druhé větě souvětí je nevyjádřeným podmětem zájmeno „vy“ a k tomuto podmětu privlastňujeme slovo „mise“. Tudíž by se zdálo, že bychom měli zájmeno „vaší“ zaměnit za „své“. Ovšem chyba lávky. Privlastňujeme totiž misi pouze osobám v podmětu? Nikoli! **Podmětem** jsou jen **dva** oslovení astronauti, přičemž **misi** **privlastňujeme všem pěti**. Věta je tedy v pořádku tak, jak jsme ji napsali.

Jiným příkladem tohoto jevu může být situace, kdy jsou pracovníci určitého oddělení nějaké firmy osloveni touto větou:

- Musíme zajistit prosperitu *naší* firmy.

I tato věta je v pořádku. Pracovníci oddělení jsou sice podmětem a jsou to oni, komu privlastňujeme slovo „firma“, ale firma není jen jejich. Má spoustu dalších oddělení s mnoha dalšími zaměstnanci.

A ještě upozornění na jednu malou past. V některých případech je potřeba projevít zdravý úsudek. Vezměme si tuto větu:

- Žádám vás o spěšné vyřízení *své* žádosti.

Také vám to nepřijde tak docela srozumitelné? Jistě, podmětem věty jsem já a je to moje žádost, takže použití slova „své“ je podle výše uvedené pomůcky na místě. Jenomže stejně ze zvolené formulace není jasné, čím žádost to je. Jak to? Na konci věty je totiž spojení „vyřízení žádosti“. A žádost nevyřizují já, ale oni. V těchto případech je lepší nahlížet na takové spojení jako na samostatný celek. Spíše bychom tedy napsali:

- Žádám vás o spěšné vyřízení *mé* žádosti. (Nebo takto: „Žádám vás, abyste spěšně vyřídili *mou* žádost.“ A je to.)

Nezbývá než doufat, že nedostatečné jazykové znalosti některých mluvčích nakonec nepovedou k tomu, že se slovo „svůj“ téměř přestane používat a našim dětem bude znít stejně cize jako slova „arcit“ nebo „pročež“.

Vaši/vaší, ji/jí

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy *Pište správně česky – poradna šílených korektorů (nové, rozšířené vydání)*. Pokud se Vám ukázka líbila, na www.palmknihy.cz si můžete zakoupit celou knihu.